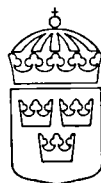

Regeringens proposition

1987/88:113

om kompetensinriktad vuxenutbildning för
psykiskt utvecklingsstörda, särvux;

Prop.
1987/88:113

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 25 februari 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Lennart Bodström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor som rör kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux. Det sker på grundval av ett förslag från skolöverstyrelsen (SÖ).

Begreppet psykiskt utvecklingsstörd används i propositionen med samma innebörd som i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. Det innebär att förslagen gäller även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med barndomspsykos.

Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda förekommer i skilda former. Särskilt folkbildningen gör betydelsefulla insatser. Försöksverksamhet med särvux har bedrivits av landstingskommuner sedan budgetåret 1970/71. Hittills har dock för dessa vuxna saknats en reguljär utbildning som fyller motsvarande funktion som den utbildning normalbegåvade vuxna har tillgång till genom kommunal utbildning för vuxna (grundvux och komvux), dvs. en kompetensinriktad utbildning som förbereder för fortsatt utbildning eller för yrkesliv.

Landstingskommunerna föreslås bli huvudmän för den nya utbildningen liksom de har varit för försöksverksamheten. De föreslås dock ha rätt att överföra ansvaret på kommuner i likhet med vad som redan gäller beträffande särskolan.

Vuxenutbildningslagen (1984:1118) och läroplanen för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82) föreslås gälla i tillämpliga delar även för särvux. Båda skall kompletteras med vissa särskilda föreskrifter för särvux.

Särvux föreslås omfatta utbildning som i princip är en vuxenanpassning av grundsärskolan. Innehållet skall dock begränsas i förhållande till grundsärskolan på motsvarande sätt som grundvux och komvux har begränsats i förhållande till grundskolan och gymnasieskolan. Särvux föreslås inte heller omfatta yrkesutbildning. SÖ skall få i uppdrag att närmare bedöma behovet samt överväga former, finansiering och statsbidragskonstruktion för en eventuell motsvarighet för vuxna till yrkessärskolan.

Särvux skall organiseras som deltidstudier med lägst två undervisnings-tillfällen och högst 20 lektioner per vecka. Undervisningen skall bedrivas som gruppundervisning. Enskild undervisning föreslås få förekomma om särskilda skäl föreligger.

Studietiden i särvux föreslås bli begränsad för varje elev på samma sätt som har föreslagits för grundvux i budgetpropositionen 1988, dvs. högst 1 000 timmar för svensktalande deltagare och högst 1 500 timmar för icke svensktalande. Därefter föreslås möjligheter till förlängning av studietiden med 500 timmar efter beslut av den lokala styrelsen och, i ett begränsat antal fall, med ytterligare 1 000 timmar efter beslut av länskolnämnden.

Den som tar ledigt från ett arbete för att studera i särvux och får avdrag på lönen, föreslås få timersättning med 46 kr.

Särvux föreslås bli inordnat i samma regelsystem som gäller för grundvux och komvux beträffande tilldelning av undervisnings- och skolledningsresurser och i det schabloniserade statsbidragssystem för kommunal utbildning för vuxna som avses träda i kraft den 1 juli 1988.

Förslagen i propositionen innebär en tredubbling av statsbidraget till särvux. De skall genomföras den 1 juli 1988.

1 Förslag till

Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118)

Härigenom föreskrivs i fråga om vuxenutbildningslagen (1984:1118)
dels att 1 kap. 6 §, 2 kap. 1-3 §§, 3 kap. 1 §, 4 kap. 5 §, 6 kap. 5 och 6 §§
 och 8 kap. 1-2 a §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 1 kap. 3 a och 7 §§,
 6 kap. 3 a § samt ett nytt kapitel, 4 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 a §

Varje landstingskommun får anordna vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) inom de ramar och på de villkor i övrigt som följer av denna lag och andra föreskrifter och beslut som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande gäller för kommuner som inte ingår i någon landstingskommun.

Med särvox avses sådan utbildning som syftar till att ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundsärskolan.

En landstingskommun får till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särvox, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.

6 §

Föreskrifterna i denna lag om rätt att delta i grundvux och komvux och i utbildning vid statens skolor för vuxna gäller endast dem som är kyrkobokförda i riket.

Föreskrifterna i denna lag om rätt att delta i sådan vuxenutbildning som avses i 2-4 §§ gäller endast dem som är kyrkobokförda i landet.

Med en persons *hemkommun* avses i denna lag den kommun i vilken personen är kyrkobokförd. Med *hemlandstingskommun* avses den landstingskommun till vilken hemkommunen hör.

7 §

Det som i lagen sägs om psykiskt utvecklingsstörda gäller även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med barndomspsykos.

2 kap.

1 §

Skolöverstyrelsen skall ha tillsyn över *grundvux, komvux och statens skolor för vuxna*. Länsskolnämnden skall under överstyrelsen ha tillsyn över sådan utbildning inom länet.

Skolöverstyrelsen skall ha tillsyn över *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*. Länsskolnämnden skall under överstyrelsen ha tillsyn över sådan utbildning inom länet.

2 §

Kommunens skolstyrelse skall vara lokal styrelse för grundvux och komvux som kommunen anordnar. Om en statens skola för vuxna finns i kommunen, skall skolstyrelsen vara lokal styrelse även för den.

Kommunens skolstyrelse skall vara lokal styrelse för grundvux och komvux som kommunen anordnar. Om en statens skola för vuxna finns i kommunen *eller om landstingskommunen överlåtitt åt kommunen att anordna sårvux*, skall skolstyrelsen vara lokal styrelse även för *sådan utbildning*.

Landstingskommunens utbildningsnämnd skall vara lokal styrelse för komvux som landstingskommunen anordnar.

För sårvux som landstingskommunen anordnar skall omsorgsnämnden vara lokal styrelse, om inte landstingskommunen beslutar att utbildningsnämnden skall vara styrelse. För sårvux som anordnas av en kommun som inte ingår i någon landstingskommun skall omsorgsnämnden vara lokal styrelse, om inte kommunen beslutar att uppgiften skall ankomma på skolstyrelsen.

Dessa bestämmelser gäller i den mån inte annat följer av denna eller annan lag eller av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

3 §

Såsom huvudmän för grundvux och komvux skall kommuner och landstingskommuner samarbeta sinsemellan och även ta till vara möjligheter till samarbete med vuxenutbildning i andra former och med gymnasieskolan.

Såsom huvudmän för grundvux, komvux och *särvux* skall kommuner och landstingskommuner samarbeta sinsemellan och även ta till vara möjligheter till samarbete med vuxenutbildning i andra former.

3 kap.

1 §

Rätt att genomgå grundvux har den som passerat skolpliktsåldern men som i läsning, skrivning eller räkning saknar sådana färdigheter som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium.

Den som inte behärskar svenska språket men har grundläggande färdigheter i att läsa och skriva på något annat språk har inte rätt att få undervisning i läsning och skrivning i grundvux.

Lagens bestämmelser om grundvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande särskolans.

Lagens bestämmelser om grundvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande särskolans. *Be­träffande sådana vuxna gäller i stället lagens bestämmelser om särvux.*

4 kap.

5 §

Den lokala styrelsen för komvux i den kommun eller landstingskommun, som anordnar den kurs ansökan avser, avgör om sökanden skall nekastillträde på grund av bestämmelserna i 4 § första stycket andra meningen.

Om tillträde nekastillträde får sökanden överklaga beslutet hos skolöverstyrelsen *genom besvär*. Överstyrelsens beslut *med anledning av sådana besvär* får inte överklagas.

Om tillträde nekastillträde får sökanden överklaga beslutet hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

4 a kap.

Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda

1 §

I särvox får anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som saknar sådana grundläggande färdigheter i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium.

I särvox får också anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som vill skaffa sig kompetens i ett ämne som förekommer på grundsärskolans högstadium. En sådan undervisning skall anordnas i form av kurser som är fristående från varandra.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från andra stycket. Regeringen föreskriver i vilka ämnen särvox får anordnas.

2 §

Den som uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor har rätt att i mån av plats delta i särvox, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om behörighetsvillkor och om grunder för urval.

3 §

I sÄrvux skall sökande tas emot oberoende av var i landet de är kyrkobokförda. Ingen kommun eller landstingskommun behöver dock ta emot en sökande som inte är kyrkobokförd där, om sökanden mycket väl skulle kunna delta i samma slags utbildning i sÄrvux som anordnas av hemkommunen eller hemlandstingskommunen.

Den som har börjat en utbildning i sÄrvux får fullfölja utbildningen oberoende av om hans kyrkobokföring ändras under pågående utbildning.

4 §

Kommunerna och landstingskommunerna får inte av dem som söker till eller är elever i sÄrvux ta ut avgifter för administrationen eller för undervisningen.

Om inte något annat följer av tredje stycket skall läroböcker, skrivmaterial och andra därmed jämförliga hjälpmedel som används i sÄrvux vara kostnadsfria för eleverna.

I fråga om elever som deltar i sådan undervisning som avses i 1 § andra stycket får kommunerna eller landstingskommunerna besluta att eleverna på egen bekostnad skall anskaffa sådana hjälpmedel som de skall ha för eget bruk och behålla. Sådana hjälpmedel får också erbjudas mot avgifter, som högst motsvarar kommunens eller landstingskommunens anskaffningskostnader.

5 §

När en elev som avses i 1 § första stycket har sådana färdigheter i läsning, skrivning och räkning som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium, skall undervisningen i särvux för eleven upphöra. Detta gäller oberoende av vilka kunskaper eleven har i svenska språket.

Undervisningen för en elev i särvux skall upphöra, om eleven inte gör tillfredsställande framsteg.

Undervisningen skall alltid upphöra senast efter det antal timmar som regeringen föreskriver.

6 §

Frågor om intagning av elever till särvux och om avslutande av en sådan utbildning enligt 5 § första och andra styckena avgörs av den lokala styrelsen för utbildningen.

Beslut i frågor som avses i 3 § första stycket andra meningen och i 5 § första eller andra stycket får överklagas hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

6 kap.

3 a §

Om en landstingskommun eller en kommun som inte hör till någon landstingskommun i sin särvux har en elev som är kyrkobokförd i en kommun som hör till en annan landstingskommun, skall hemlandstingskommunen betala interkommunal ersättning till den andra landstingskommunen.

Är eleven kyrkobokförd i en kommun som inte hör till en landstingskommun, skall ersättningen betalas av hemkommunen.

Vad som sägs i första och andra styckena om en hemlandstingskommuns eller en hemkommuns skyldighet att betala interkommunal ersättning skall gälla också om utbildningen anordnas av en kommun som hör till en landstingskommun. Ersättningen skall då betalas till den kommunen.

5 §¹

Hemkommunen eller hemlandstingskommunen är inte skyldig att betala interkommunal ersättning, om eleven mycket väl hade kunnat delta i grundvux eller samma slags utbildning i komvux som anordnas av hemkommunen eller hemlandstingskommunen.

Hemkommunen eller hemlandstingskommunen är inte skyldig att betala interkommunal ersättning, om eleven mycket väl hade kunnat delta i grundvux eller samma slags utbildning i komvux eller sårvox som anordnas av hemkommunen eller hemlandstingskommunen.

Detta undantag från ersättningsskyldighet gäller dock inte, om hemkommunen eller hemlandstingskommunen innan eleven togs emot bereddes tillfälle att yttra sig till den mottagande kommunen eller landstingskommunen och därvid inte framförde någon sådan invändning.

6 §

Vid oenighet om rätten till interkommunal ersättning eller om ersättningens storlek, skall frågan avgöras av länskolnämnden. Om någon av parterna är en landstingskommun eller om två tvistande kommuner hör till olika län, skall dock frågan avgöras av skolöverstyrelsen.

Länskolnämndens beslut enligt första stycket får överklagas hos skolöverstyrelsen genom besvär. Överstyrelsens beslut med anledning av sådana besvär eller som första instans får inte överklagas.

Länskolnämndens beslut enligt första stycket får överklagas hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

¹ Senaste lydelse 1986:160.

8 kap.

1 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om organisationen av *grundvux, komvux och statens skolor för vuxna* samt om kommuners och landstingskommuners befattning i övrigt med sådan utbildning.

I fråga om organ för samverkan eller motsvarande inom *grundvux, komvux och statens skolor för vuxna* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om att ledamöter i organet eller andra företrädare utses och entledigas av enskilda.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om organisationen av *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag* samt om kommuners och landstingskommuners befattning i övrigt med sådan utbildning.

I fråga om organ för samverkan eller motsvarande inom *utbildningen* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om att ledamöter i organet eller andra företrädare utses och entledigas av enskilda.

2 §

Försöksverksamhet får anordnas inom *grundvux, komvux och utbildningen vid statens skolor för vuxna*. Föreskrifter om försöksverksamhet meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. I sådana föreskrifter får göras undantag från bestämmelser i denna lag.

Försöksverksamhet får anordnas inom *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*. Föreskrifter om försöksverksamhet meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. I sådana föreskrifter får göras undantag från bestämmelser i denna lag.

2 a §²

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om rätt för den som inte är kyrkobokförd i riket att delta i *grundvux, komvux och utbildning vid statens skolor för vuxna*.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om rätt för den som inte är kyrkobokförd i landet att delta i *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

² Senaste lydelse 1986:253.

Uppgifter som enligt vuxenutbildningslagen ankommer på omsorgsnämnd skall till utgången av år 1988 fullgöras av sådan omsorgsstyrelse som avses i 12 § lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., om inte annat följer av den paragrafen eller av någon annan lag.

Lag om ändring i lagen (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Kommunens skyldighet i fråga om anordnande av svenskundervisning för invandrare avser följande personer:

1. Utländsk medborgare, som antingen är kyrkobokförd i kommunen eller som utan att vara kyrkobokförd, regelmässigt vistas i kommunen efter att ha ansökt om uppehållstillstånd i avsikt att bosätta sig i riket. Beträffande sådan inte kyrkobokförd person gäller dessutom att han skall ha väntat på besked om uppehållstillstånd under minst den tid som regeringen bestämmer.

2. Svensk medborgare, som är kyrkobokförd i kommunen, men som tidigare har varit bosatt utom landet och som saknar grundläggande kunskaper i svenska språket.

3. Finländsk medborgare som stadigvarande arbetar i kommunen, men som är bosatt i Finland nära gränsen till Sverige.

Skyldigheten gäller under det kalenderår då de som avses i första stycket 1. och 2. kommer till Sverige eller i fall som avses i 3. börjar arbeta i Sverige samt under det närmast påföljande kalenderåret.

Kommunens skyldighet avser dock inte en utländsk medborgare som har svenska, danska eller norska som modersmål eller den som eljest har sådana kunskaper i något av dessa språk att grundläggande svenskundervisning inte kan anses nödvändig. Inte heller för den som är berättigad till grundutbildning för vuxna (grundvux) enligt *vuxenutbildningslagen (1984:1118)* gäller kommunens skyldighet i detta avseende.

Kommunens skyldighet avser dock inte en utländsk medborgare som har svenska, danska eller norska som modersmål eller den som eljest har sådana kunskaper i något av dessa språk att grundläggande svenskundervisning inte kan anses nödvändig. Inte heller för den som är berättigad till grundutbildning för vuxna (grundvux) eller tagits in i *vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux)* gäller kommunens skyldighet i detta avseende.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs att punkt 12 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Anvisningar

till
32 §

12.¹ Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän utgör skattepliktig intäkt av tjänst om sjukpenningen grundas på inkomst, som hänför sig till tjänst och för sig eller tillsammans med annan sjukpenninggrundande inkomst uppgår till 6 000 kronor eller högre belopp för år. Till intäkt av tjänst hänföres under nämnda förutsättningar också ersättning enligt lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare samt annan lag eller författning, som utgått annorledes än på grund av försäkring, som nyss sagts, till någon vid sjukdom eller olycksfall i arbete eller på grund av militär-tjänstgöring.

Föräldrapenning och vårdbidrag enligt lagen om allmän försäkring utgör skattepliktig intäkt av tjänst, dock ej sådan del av vårdbidrag som utgör ersättning för merkostnader.

Korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349), utbildningsbidrag för doktorander, timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux) och *timersättning* vid grundläggande svenskundervisning för invandrare räknas som skattepliktig intäkt av tjänst.

Korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349), utbildningsbidrag för doktorander, timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux), *vid vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox)* och vid grundläggande svenskundervisning för invandrare räknas som skattepliktig intäkt av tjänst.

Dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa, kontant arbetsmarknadsstöd, statsbidrag motsvarande dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd som lämnas till arbetslös som startar egen rörelse, ersättning enligt 14 och 15 §§ lagen (1983:1070) om arbete i ungdomslag hos offentliga arbetsgivare samt stöd enligt 6 § förordningen (1983:1079) om statsbidrag till verksamheten med ungdomslag, m. m. räknas som skattepliktig intäkt av tjänst.

¹Senaste lydelse 1987:296.

Dagpenning vid utbildning och tjänstgöring inom totalförsvaret räknas som skattepliktig intäkt av tjänst.

Detsamma gäller dagpenning och stimulansbidrag, vilka enligt av regeringen eller av statlig myndighet meddelade bestämmelser utgå till deltagare i arbetsmarknadsutbildning samt med dem i fråga om sådana bidrag likställda.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988 och tillämpas första gången vid 1989 års taxering.

Lag om ändring i taxeringslagen (1956:623)

Härigenom föreskrivs att 37 § 1 mom. taxeringslagen (1956:623)¹ skall ha följande lydelse.

37 §

Nuvarande lydelse

1 mom.² Till ledning vid inkomsttaxering, förmögenhetstaxering och registrering av preliminär A-skatt, som har innehållits genom skatteavdrag, skall varje år utan anmaning avlämnas uppgifter (*kontrolluppgifter*) för det föregående kalenderåret enligt följande uppställning.

<i>Uppgiftsskyldig</i>	<i>Vem uppgiften skall avse</i>	<i>Vad uppgiften skall avse</i>
3 f. Vuxenutbildningsnämnd.	Den som åtnjutit korttidsstudiestöd eller vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349). Den som uppburit timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux) och vid grundläggande svenskundervisning för invandrare.	Utgivet belopp som uppgår till sammanlagt minst 100 kronor för hela året. Utgivet belopp som uppgår till sammanlagt minst 100 kronor för hela året.

¹ Lagen omtryckt 1971:399. Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:773.

² Lydelse enligt prop. 1987/88:99.

1 mom. Till ledning vid inkomsttaxering, förmögenhetstaxering och registrering av preliminär A-skatt, som har innehållits genom skatteavdrag, skall varje år utan anmaning avlämnas uppgifter (*kontrolluppgifter*) för det föregående kalenderåret enligt följande uppställning.

<i>Uppgiftsskyldig</i>	<i>Vem uppgiften skall avse</i>	<i>Vad uppgiften skall avse</i>
3 f. Vuxenutbildningsnämnd.	Den som åtnjutit korttidsstudiestöd eller vuxenstudiebidrag enligt studie-stödslagen (1973:349). Den som uppburit timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux), vid vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) och vid grundläggande svenskundervisning för invandrare.	Utgivet belopp som uppgår till sammanlagt minst 100 kronor för hela året. Utgivet belopp som uppgår till sammanlagt minst 100 kronor för hela året.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988 och tillämpas första gången i fråga om kontrolluppgift till ledning vid 1989 års taxering.

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***11 kap.****2 § 2**

Med *inkomst av anställning* avses den lön i pengar eller skattepliktiga naturaförmåner, som en försäkrad har fått såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Till sådan inkomst räknas dock inte från en och samma arbetsgivare utgiven lön som under ett år ej uppgått till 1 000 kronor. I fråga om arbete som har utförts utomlands bortses vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst från sådana lönetillägg som betingas av ökade levnadskostnader och andra särskilda förhållanden i sysselsättningslandet. Såsom inkomst av anställning anses även

a) sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1976:380) om arbetsskade-försäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den mån ersättningen träder i stället för försäkrads inkomst såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

b) föräldrapenning,

c) vårdbidrag enligt 9 kap. 4 §, i den mån bidraget inte är ersättning för merkostnader,

d) dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa,

e) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

f) utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering i form av dagpenning,

g) korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349),

h) delpension enligt lagarna (1975:380) och (1979:84) om delpensionsförsäkring,

i) dagpenning till värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga under repetitionsutbildning, frivilliga som genomgår utbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen, läkare under försvarsmedicinsk tjänstgöring samt civilförsvarspliktiga,

j) utbildningsbidrag för doktorander,

k) timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux) och vid grundläggande svenskundervisning för invandrare,

k) timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux), vid vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särsvux) och vid grundläggande svenskundervisning för invandrare,

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1987:1307.

2 Riksdagen 1987/88. I saml. Nr 113

l) livränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av sagda lag,

m) från Sveriges författarfond och konstnärsnämnden utgående bidrag som ej är att hänföra till inkomst av annat förvärvsarbete enligt 3 §, i den mån regeringen så förordnar,

n) statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen rörelse,

o) värdet av vad den försäkrade tillgodoförs som följd av att en arbetsgivare lämnar sådant bidrag som likställs med lön enligt 2 kap. 3 § andra stycket lagen (1981:691) om socialavgifter.

I fråga om ersättning i pengar eller naturaförmåner som sägs i första stycket för arbete som någon utfört för någon annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 3 kap. 2 § andra stycket.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall hänsyn tas till lön eller annan ersättning, som den försäkrade har fått från en arbetsgivare, som är bosatt utom riket eller är utländsk juridisk person, endast i fall då den försäkrade sysselsatts här i riket och överenskommelse inte träffats enligt 3 kap. 2 a § eller då han tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg. Vad som sägs här skall inte gälla beträffande lön till svenska medborgare, om svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, en svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för tilläggs pensionsavgiften.

Hänsyn skall ej heller tas till lön eller annan ersättning från främmande makts beskickning eller lönade konsulat här i riket eller från arbetsgivare, som tillhör sådan beskickning eller sådant konsulat och som inte är svensk medborgare. Vad som sägs här skall inte gälla beträffande lön till svensk medborgare eller till den som utan att vara svensk medborgare är bosatt i riket, om en utländsk beskickning här i riket enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för tilläggs pensionsavgiften.

Den som åtagit sig förbindelse enligt tredje eller fjärde stycket skall anses såsom arbetsgivare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

Lag om ändring i lagen (1987:1321) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § lagen (1987:1321) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § första stycket skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst och, om inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, dennes årsarbetstid. Sådan fastställelse skall också ske för försäkrad som avses i 1 § andra stycket så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos kassan. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden, arbetstid eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden, samt

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade.

Ändring skall i fall som avses i första stycket a) inte ske förrän 14 dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om de ändrade omständigheterna. Ändring skall i annat fall ske så snart anledning till ändringen uppkommit.

Den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten får ej i annat fall än som avses i första stycket b), c) eller d) sänkas under tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa eller bidrag enligt förordningen (1976:536) om utbildningsbidrag för doktorander,

¹Lagen omtryckt 1982:120.

2. genomgår grundutbildning för vuxna (grundvux) eller grundläggande svenskundervisning för invandrare och uppbär timersättning för studierna,

2. genomgår grundutbildning för vuxna (grundvux), *vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux)* eller grundläggande svenskundervisning för invandrare och uppbär timersättning för studierna,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller efter förmedling av en arbetsmarknadsmyndighet genomgår yrkesutbildning,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, skall årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under utbildningstiden.

Under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån som anges i tredje stycket 1, skall dock sjukpenningen för tid efter utgången av en sådan period om 14 dagar som anges i 10 § beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första-tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Lag om ändring i kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag från sjukpenning m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag från sjukpenning m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om skatteavdrag på inkomst, som avses i punkt 12 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370) med undantag för vårdbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt *timstudiestöd och inkomstbidrag* enligt studiestödslagen (1973:349), skall gälla vad som föreskrives i uppbördslagen (1953:272) om skatteavdrag vid huvudsaklig inkomst av tjänst, om icke annat framgår av denna kungörelse.

*Föreslagen lydelse*1 §¹

I fråga om skatteavdrag på inkomst, som avses i punkt 12 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928:370) med undantag för vårdbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt *korttidsstudiestöd* enligt studiestödslagen (1973:349), skall gälla vad som föreskrives i uppbördslagen (1953:272) om skatteavdrag vid huvudsaklig inkomst av tjänst, om icke annat framgår av denna kungörelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹Senaste lydelse 1975:1037.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Leijon, R. Carlsson, Sigurdsen, Lindqvist, Feldt, Johansson, Bodström, Göransson, Hellström, Thalén, G. Andersson, Gustafsson, Peterson, Holmberg, Dahl

Föredragande: statsrådet Bodström

Proposition om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux

1 Inledning

Under budgetåret 1970/71 inleddes en försöksverksamhet med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux (prop. 1970:1 bil. 7, K 9, SU 5, rskr. 5).

Omsorgskommittén föreslog i betänkandet (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade, bl. a. att särvux skulle göras reguljär. Den i december 1983 för fortsatt beredning av betänkandet tillkallade omsorgsberedningen ansåg dock, att formerna för en reguljär särvux och dennas finansiering borde utredas ytterligare.

Riksdagen har den 5 juni 1985 fattat beslut med anledning av propositionen (1984/85:176) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. (SoU 27, rskr. 386).

Regeringen uppdrog den 15 augusti 1985 åt skolöverstyrelsen (SÖ) att utreda vuxensärskolans verksamhetsformer. I uppdraget ingick att beräkna kostnaderna samt att i samråd med socialstyrelsen föreslå finansiering härför. SÖ skulle beakta regeringens allmänna tilläggsdirektiv till kommittéen (1984:5), som innebär att det statsfinansiella läget ej medger genomförande av sådana förslag som leder till ökade ekonomiska åtaganden. Uppdraget skulle utföras efter samråd med Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet samt berörda handikapporganisationer och fackliga organisationer.

SÖ framlade den 16 december 1986 utredning angående vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda – särvux. En sammanfattning av utredningen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Utredningen har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Försöksverksamheten med särvux har bedrivits uteslutande av landstingskommuner. Statens bidrag för verksamheten betalas från femte huvudtiteln. Det uppgår under budgetåret 1987/88 till 5 187 000 kr. I budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 7, G 3) har statsrådet Lind-

qvist bl. a. anfört att den försöksverksamhet med undervisning av vuxna psykiskt utvecklingsstörda som har bedrivits sedan år 1970 bör upphöra och ersättas med en reguljär kompetensinriktad vuxenutbildning. I anslutning därtill aviserade jag (prop. 1987/88:100 bil. 10, C 1) att jag efter samråd med statsrådet Lindqvist avsåg att återkomma till regeringen i denna fråga.

Jag har samrått med statsrådet Lindqvist beträffande mina förslag i det följande. För överblickens och sammanhangets skull redovisar jag också vissa förslag som inte fordrar beslut av riksdagen.

2 Vissa avgränsningsfrågor

Redan inledningsvis vill jag poängtera att jag, när jag talar om psykiskt utvecklingsstörda, använder beteckningen med samma innebörd som i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. Det innebär att jag inbegriper även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med barndomspsykos.

Psykiskt utvecklingsstörda vuxna har – utöver den utbildning som erbjuds inom försöksverksamheten med särvux – tillgång till viss vuxenutbildning, nämligen studiecirkel och folkhögskola. Sådan folkbildning är av stor betydelse. Inom arbetsmarknadsverket finns dessutom arbetsmarknadsinstitut med särskilda resurser för intellektuellt arbetshandikappade (Ami/S-ia) som bedriver yrkesinriktad rehabilitering.

Det som hittills har saknats för psykiskt utvecklingsstörda vuxna är en kompetensinriktad utbildning eller med andra ord en vuxenutbildning som fyller motsvarande funktion som den utbildning normalbegåvade vuxna har tillgång till genom kommunal utbildning för vuxna (grundvux och komvux).

Den försöksverksamhet som för närvarande bedrivs under beteckningen särvux har skiftande karaktär. I samband med uppdraget att utreda särvux genomförde SÖ våren 1986 en kartläggning av försöksverksamheten i form av en enkät och kompletterande intervjuer. Av kartläggningen framgår att särvux har kommit att i viss mån överlappa både insatser för habilitering och terapi och verksamhet som kan bedrivas som reguljär folkbildning.

Den nya kompetensinriktade vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda bör konstrueras så att den så långt som möjligt överensstämmer med den kompetensinriktade vuxenutbildning som erbjuds normalbegåvade vuxna i kommunal regi. En avgränsning måste därför göras i förhållande till insatserna för habilitering och till folkbildningen. Avgränsningen bör kunna förhindra konkurrens och dubbelarbete. En klar arbetsfördelning bör också kunna vara en god grund för samråd och samarbete mellan landstingen som vårdhuvudmän och olika anordnare av vuxenutbildning kring åtgärder av skilda slag som riktar sig till en och samma individ.

Försöksverksamheten med särvox har enligt SÖ bl. a. blivit en viktig del av habiliteringen för psykiskt utvecklingsstörda och det är svårt att skilja ut särvox från habiliteringsverksamheten. Ansvaret för habiliteringen åvilar landstingskommunerna i deras egenskap av vårdhuvudmän.

Statens bidrag till försöksverksamheten uppgår under budgetåret 1987/88 till ca 5 milj. kr. Dessutom tillskjuter landstingskommunerna betydande belopp. Av SÖ:s utredning framgår att kostnaderna för särvox läsåret 1985/86 uppgick till totalt 14 930 064 kr., varav statsbidraget utgjorde 4 767 740 kr. Landstingskommunerna svarade alltså med egna medel för drygt 68 % av kostnaderna för särvox under budgetåret 1985/86. Jag räknar därför med att landstingskommunerna som vårdhuvudmän även i fortsättningen kommer att göra betydande insatser för gruppen utvecklingsstörda vuxna. Jag förutsätter att de kommer att satsa sina resurser bl. a. på sådan verksamhet, som hittills har kunnat förekomma inom ramen för försöksverksamheten med särvox men som inte kommer att tillhöra särvox, om mina förslag i dag genomförs. Jag tänker främst på habiliteringsinsatser.

Folkbildning

Av SÖ:s kartläggning framgår att det i viss utsträckning är möjligt för utvecklingsstörda personer att delta i det reguljära utbudet av studiecirkular. Dessutom anordnas cirkelverksamhet som direkt riktar sig till utvecklingsstörda. Denna verksamhet har genomgått en kraftig utveckling och uppgick 1984/85 till drygt 13 000 cirkular med ca 85 000 deltagare. Vissa folkhögskolor har också utvecklingsstörda elever i långa eller korta folkhögskolekurser.

Mina förslag i dag går ut på att skapa ett komplement till redan existerande utbildningsmöjligheter för psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Enligt SÖ finns det i dag inte några klara gränser mellan särvox och studieförbundens verksamhet. Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) anför i sitt remissyttrande bl. a. att det inte framgår klart hur kompetensinriktningen skall utformas.

Enligt min mening är den utformning av särvox i reguljär form, som jag föreslår, en renodling som innebär dels att konkurrens och dubbelarbete kan undvikas mellan särvox och folkbildningen, dels att psykiskt utvecklingsstörda vuxna härnäst får tillgång till ett utbud av vuxenutbildning som så nära som möjligt ansluter till de olika utbildningsformer som erbjuds normalbegåvade vuxna. Det som främst skiljer särvox från den utbildning som kan erbjudas inom folkbildningen är att särvoxutbildningen skall bygga på en läroplan. Villkoren motsvarar därmed dem som gäller inom övrig kommunal utbildning för vuxna med centralt fastställda kursplaner.

Inom den nuvarande försöksverksamheten med särvox förekommer undervisning som snarare överensstämmer med sådan verksamhet som det ankommer på studieförbund och folkhögskolor att anordna. Den bör i fortsättningen inte ingå i särvox utan anordnas som folkbildning.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla, att landstingskommunerna kan använda sådana landstingsmedel som hittills har utnyttjats för försöksverksamheten med särvox för att utöka utbudet av vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda genom uppdragsutbildning i regi av studieförbund eller folkhögskolor.

3 Allmän motivering

3.1 Inrättande av en kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda

Mitt förslag: Nuvarande försöksverksamhet med särvox skall upphöra och ersättas med en kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda.

SÖ:s förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Åtskilliga påpekar att försöksverksamheten har pågått länge, sedan läsåret 1970/71, och att det är angeläget att den länge diskuterade permanentningen blir av. Vidare anføres att det finns ett uppdämt behov av vuxenutbildning bland utvecklingsstörda och att de bör ges samma möjligheter som andra vuxna att delta i utbildning.

Många tillstyrker en kompetensinriktad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Flera uttalar sig för att den skall ha en klar vuxenutbildningsprofil.

Riksrevisionsverket (RRV) anser att det finns behov av en ytterligare analys av flera frågor, vilket enligt RRV talar för att statsmakernas beslut bör anstå.

Skälen för mitt förslag: För utvecklingsstörda vuxna saknas en kompetensinriktad utbildning motsvarande den som erbjuds andra vuxenstudenter genom grundvux och komvux. Försöksverksamhet med särvox har pågått länge. Redan år 1981 föreslog omsorgskommittén att särvox skall göras reguljär och inordnas i komvux. I propositionen med förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. (prop. 1984/85:176) uttalade sig dåvarande socialministern för en sådan förändring.

SÖ:s kartläggning av särvox visar att nästan alla ämnen från grundsärskolans och träningskolans kursplan förekommer i försöksverksamheten i tämligen ostrukturerad form. Det är därför angeläget att ange riktlinjer för en ny kompetensinriktad form av vuxenutbildning.

I andra utbildningssammanhang avses, när man talar om kompetensinriktad utbildning, en utbildning som ger behörighet för fortsatta studier eller för yrkeslivet. Sålunda ger grundskolan kompetens för intagning i gymnasieskolan och gymnasieskolan ger behörighet för antagning till högskolestudier eller yrkeskompetens. För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. Inom vuxenutbildningen har grundskolan och gym-

nasieskolan sin motsvarighet i grundvux och komvux. På motsvarande sätt bör särvux anordnas för vuxna som inte kan gå i grundvux och komvux därför att de är psykiskt utvecklingsstörda. Särvux bör avse sådan utbildning som syftar till att ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundsärskolan. En bestämmelse härom bör tas in i vuxenutbildningslagen (1984:1118).

För tydlighetens skull vill jag tillägga att de som kan följa en undervisning, som svarar mot den vanliga grundskolans låg- och mellanstadier, liksom hittills kan tas in i grundvux.

3.2 Huvudmannaskap

Mitt förslag: Landstingskommunerna skall vara huvudmän för den nya utbildningen. De får rätt att överföra ansvaret på primärkommun, om kommunen medger det.

Omsorgsnämnden skall vara lokal styrelse för särvux som anordnas av en landstingskommun. Landstingskommunen skall ha rätt att i stället uppdra åt sin utbildningsnämnd att vara lokal styrelse för särvux. Om ansvaret för särvux har förts över på en kommun skall skolstyrelsen vara lokal styrelse.

SÖ:s förslag: Primärkommunalt huvudmannaskap med anknytning till komvux förordas av SÖ.

Remissinstanserna: Bl. a. socialstyrelsen, statens handikappråd och Riksföreningen för Psykotiska Barn (RFPB) tillstyrker primärkommunalt huvudmannaskap eller anknytning till reguljär vuxenutbildning, medan bl. a. Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) och Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (RFUB) anser att särvux i huvudmannaskapsfrågan bör följa sarskolan. Ganska många avstår från att ta ställning. Åtskilliga uttalar stor tveksamhet i huvudmannaskapsfrågan. Någon klar majoritet för det ena eller andra alternativet finns inte. De som tillstyrker primärkommunen som huvudman betonar ofta samtidigt vikten av ett samarbete med sarskolan. Andra som tillstyrker landstingskommunen som huvudman betonar samtidigt behovet av samarbete med grundvux och komvux. Även behovet av samordning mellan små kommuner framhålls som skäl för landstingskommunalt huvudmannaskap.

Kommunförbundet avstyrker kommunen som huvudman. De pedagogiska förutsättningarna för en överföring av ansvaret för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda måste etableras, innan ett primärkommunalt övertagande av ansvaret kan ske.

Landstingsförbundet anser det viktigt att den kompetens som finns hos olika huvudmän tas till vara samtidigt som komvux organisationsmöjligheter utnyttjas. Särvux bör kunna ingå i komvux. Såväl kommuner som landsting skall kunna anordna särvux. Den som anordnar sarskola bör anordna även särvux.

Skälen för mitt förslag: Min slutsats av den splittrade remissopinionen är att man måste betona dels vuxenutbildningsprofilen för den kommande nya utbildningen, dels sambandet med särskolan.

Att särsvux är en utbildning för vuxna, som så långt det är möjligt skall organiseras och läggas upp som motsvarande verksamhet i grundvux och komvux, bör framgå tydligt av vuxenutbildningslagen. Jag återkommer strax till förslag i denna fråga. Vuxenutbildningsprofilen bör också betonas i de föreskrifter som det ankommer på regeringen att utfärda i form av läroplan och förordningar.

Sambandet med särskolan ser jag som en praktisk fråga. Undervisningen i särsvux kommer i många fall att fullgöras av särskolans lärare. Om huvudmannaskapet för särskolan och för särsvux följs åt, blir det färre administrativa problem. Särsvux bör därför anordnas av landstingskommuner.

När det gäller organisationen på skolenheter skall övrig kommunal utbildning för vuxna ingå i en vuxenutbildningsenhet. Om huvudmannens vuxenutbildning inte har tillräcklig omfattning för en vuxenutbildningsenhet, skall vuxenutbildningen ingå i en gymnasieenhet eller, om sådan också saknas, i en skolenhet under ledning av en rektor i grundskolan.

Jag förordar att särsvux normalt skall ingå i en skolenhet under ledning av en rektor i särskolan, eftersom ingen vuxenutbildningsenhet ännu har inrättats i någon landstingskommun. Det bör stå landstingskommunerna fritt att, om de önskar ytterligare betona särsvux karaktär av vuxenutbildning, låta särsvux ingå i samma gymnasieenhet som komvux.

Detta synsätt innebär att ansvaret för särsvux bör läggas på omsorgsnämnden med rätt för landstingskommunen att föra över ansvaret på utbildningsnämnden.

Jag vill för säkerhets skull betona i detta sammanhang att den organisatoriska tillhörigheten som väljs för särsvux inte skall innebära att särsvux är bundet till en viss skolenhets lokaler. Liksom för all kommunal utbildning för vuxna är ansvaret för att tillhandahålla lämpliga lokaler en rent kommunal angelägenhet. Ett lokalmässigt samband mellan särsvux och annan vuxenutbildning är ofta naturligt och önskvärt.

I klarhetens namn vill jag också betona att den organisatoriska tillhörigheten inte heller får ha någon betydelse för tillämpningen av vuxenutbildningens mål.

Om ansvaret för särskolan överförs från landstingskommun till kommun, i enstaka fall eller generellt, bör normalt särsvux följa med. I sådana fall skall särsvux karaktär av vuxenutbildning leda till att verksamheten skall ingå i kommunens utbildning för vuxna och att ansvaret därmed läggs på skolstyrelsen.

3.3 Tillämpning av regelsystemet för kommunal utbildning för vuxna

Mitt förslag: Läroplanen för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82) skall i tillämpliga delar gälla för särsvux.

SÖ:s förslag: Vuxenutbildningens allmänna mål bör gälla för särvux. Komvux, grundvux, statens skolor för vuxna och särvux skall utgöra olika utbildningsformer inom en gemensam ram.

Remissinstanserna: Alla som yttrat sig beträffande tillämpningen av vuxenutbildningens allmänna mål tillstyrker.

Skälen för mitt förslag: Enligt min mening är det självklart att tillämpa vuxenutbildningens allmänna mål på särvux på samma sätt som på all annan vuxenutbildning. Särvux bör, så långt det är möjligt med hänsyn till målgruppen, utformas som en parallell till den kompetensinriktade vuxenutbildning som övriga vuxna medborgare har tillgång till inom ramen för den kommunala och statliga utbildningen för vuxna. Regelsystemet i vuxenutbildningslagen, läroplanen och vuxenutbildningsförordningen m. fl. förordningar bör vara gemensamt i så stor utsträckning som möjligt.

3.4 Särskilda mål och målgrupper för särvux

SÖ har förslagit formuleringar av särskilda mål för särvux och angett målgrupper. Remissinstanserna har tillstyrkt detta. En klar målinriktning poängteras av flera liksom vikten av att rekrytera dem som tidigare inte alls deltagit i någon grundläggande utbildning.

För egen del anser jag att det i likhet med vad som gäller i övrigt för den kommunala och statliga utbildningen för vuxna bör fastställas dels särskilda mål, dels målgrupper för särvux. De bör ingå i mål och riktlinjer i Lvux 82, som det ankommer på regeringen att fastställa. Jag räknar med att det skall kunna ske på grundval av de förslag som har lagts fram av SÖ med de ändringar som motiveras av mina förslag i dag.

3.5 Kostnadsfri undervisning

Mitt förslag: Undervisningen i särvux skall vara kostnadsfri för deltagarna. På den nivå som är jämförbar med grundvux skall läromedlen vara kostnadsfria för eleverna. När det gäller läromedel för elever på den nivå som är jämförbar med komvux får huvudmannen besluta att deltagarna helt eller delvis själva skall bekosta sådana läroböcker, arbetsmaterial, skrivmaterial och andra undervisningshjälpmedel, som de använder för eget bruk och får behålla.

SÖ:s förslag: Läromedel skall bekostas av de studerande själva om inte enskild kommun beslutar annat.

Skälen för mitt förslag: Undervisningen är kostnadsfri i både grundvux och komvux. I grundvux skall även läromedlen tillhandahållas fritt. Deltagarna i komvux kan däremot få bekosta sina läromedel eller betala en avgift. Dessa regler bör ha en motsvarande tillämpning beträffande särvux, vilket innebär att läromedel skall tillhandahållas fritt även i särvux upp t. o. m. en nivå motsvarande sarskolans årskurs 6 och att deltagare därefter

3.6 Information, rekrytering, intagning m. m.

Mitt förslag: Psykiskt utvecklingsstörda skall ha rätt att i mån av plats tas in i särvox enligt gällande behörighets- och urvalsregler, oavsett i vilken landstingskommun utbildningen anordnas. Sökande som mycket väl skulle kunna delta i samma slags utbildning i hemlandstingskommunen skall dock inte kunna kräva att få gå i en annan landstingskommuns särvox.

När en elev har tagits in i särvox i en annan landstingskommun skall hemlandstingskommunen betala s.k. interkommunal ersättning till den andra landstingskommunen. Om en landstingskommun har överlåtit till en kommun att anordna särvox, skall interkommunal ersättning i stället betalas till den kommunen.

Motsvarande skall gälla beträffande kommuner som inte hör till någon landstingskommun.

Den lokala styrelsen för särvox skall besluta om intagning i särvox.

Skälen för mitt förslag: Enligt vuxenutbildningslagen är kommunerna och landstingskommunerna skyldiga att främja vuxnas deltagande i utbildning. När detta förslag lades fram av min företrädare (prop. 1983/84:169, UbU 1984/85:1, rskr. 11) betonade hon att skyldigheten avser även en skyldighet att informera om de olika utbildningsmöjligheter som samhället erbjuder de vuxna. Genom det s.k. schablontillägget lämnas statsbidrag till bl. a. information om vuxenutbildning och uppsökande verksamhet. Att en kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda nu tillkommer bör underlätta för dessa vuxna att genom kommunernas information och rekrytering hitta vägen till en utbildningsform som motsvarar deras behov och intressen, oavsett om detta är kompetensinriktad utbildning eller folkbildning.

Vid intagning till särvox bör i princip samma regler gälla som för komvux. Där finns inga elevområden och interkommunal ersättning skall utbetalas. Det normala blir att landstingskommuner är huvudmän.

Jag vill särskilt poängtera huvudregeln att det är den studerande själv som skall bestämma, var studierna skall bedrivas, och att valet får grundas på praktiska avgöranden såsom lämpliga kommunikationer och lämplig veckodag eller tidpunkt. Av vikt kan också vara t. ex. att en studerande vill studera tillsammans med någon arbetskamrat där kamraten är bosatt. Endast sökande som saknar beaktansvärda skäl att vilja studera på annat håll än där de är kyrkobokförda, skall kunna förvägras intagning av den anledningen. Denna fråga kommenteras också i specialmotiveringen.

När det gäller grundvux är det skolstyrelsen som avgör frågor om antagning. För komvux finns en särskild intagningsnämnd. Jag har inte

funnit skäl att föreslå någon särskild intagningsnämnd för särvox utan förordrar att ansvaret för intagningen till särvox läggs på den lokala styrelsen.

I likhet med vad som gäller beträffande intagning till komvux bör regeringen få utfärda föreskrifter om behörighet och urval. Jag ämnar återkomma till regeringen med förslag i denna del. För riksdagens information vill jag dock nämna följande.

Intagning till grundvux och komvux får ske sedan skolplikten har upphört samt, för studier på gymnasial nivå, vid 18 års ålder.

Den särskilda skolplikten, som gäller för bl. a. elever i särskolan, upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 17 år. Därefter finns en ovillkorlig rätt för dessa elever till utbildning i yrkessärskolan intill utgången av vårterminen det kalenderår då vederbörande fyller 21 år samt rätt att fortsätta påbörjad utbildning till utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 23 år.

Med hänsyn härtill och till att yrkessärskolan numera är frivillig bör enligt min mening gränsen för intagning till särvox sättas till höstterminen det år då den sökande fyller 21 år.

I likhet med vad som gäller beträffande komvux, bör intagningsmyndigheten ha rätt att medge undantag från ålderskravet, om särskilda skäl föreligger.

Bestämmelser om rätt att tas in i särvox, om interkommunal ersättning och om beslutande organ bör tas in i vuxenutbildningslagen.

3.7 Studietidens längd m. m.

Mitt förslag: Regeringen får utfärda föreskrifter om studietidens längd i särvox.

Undervisningen för en elev i särvox skall avslutas, om eleven inte på ett tillfredsställande sätt tillgodogör sig ytterligare utbildning. Den lokala styrelsen skall besluta i denna fråga.

Skälen för mitt förslag: Hittills har tiden med timersättning varit begränsad i grundvux. I årets budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 10, C 1, s. 179) föreslås att studietiden skall begränsas i stället. På samma sätt bör studietiden begränsas även för särvox, bl. a. för att markera att deltagande i särvox aldrig får bli en sysselsättningsterapi. För dem som t. ex. övergår från studier i särvox till studier i grundvux bör begränsningen av studietiden avse den sammanlagda tiden i särvox och grundvux.

Om en elev i grundvux inte gör tillfredsställande framsteg skall undervisningen enligt föreskrift i 3 kap. 6 § vuxenutbildningslagen avslutas. Även på denna punkt bör regelsystemet för särvox överensstämma med vad som redan gäller för grundvux.

Bestämmelser i dessa frågor bör alltså tas in i vuxenutbildningslagen.

Mitt förslag: Särvux får anordnas för den som är psykiskt utvecklingsstörd och saknar sådana grundläggande färdigheter i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium. Utöver dessa grundläggande ämnen bör undervisningen kunna omfatta samhällsorienterande och naturorienterande moment upp till en nivå som motsvarar vad som normalt uppnås i årskurs 6 i grundsärskolan. För utvecklingsstörda som är kommunikationshandikappade t. ex. på grund av flerhandikapp får särvux också omfatta undervisning som syftar till att de skall tillägna sig ett fungerande kommunikationssätt.

Vidare får särvux omfatta fristående kurser som syftar till kompetens motsvarande grundsärskolans högstadium.

Innehållet skall vuxenanpassas.

Undervisning på hemspråk får förekomma. Den skall kombineras med undervisning i svenska som andraspråk.

Regeringen får besluta i vilka ämnen undervisning får anordnas inom särvux.

Den lokala styrelsen får besluta vilken utbildning som skall anordnas i särvux.

SÖ:s förslag: Särvux skall omfatta såväl fristående kurser i enstaka ämnen som fullständig grundutbildning motsvarande den obligatoriska skolan, både träningskolan och grundsärskolan, samt kompletterande eller fullständig yrkesutbildning. Beträffande hemspråk och svenska som andraspråk överensstämmer SÖ:s förslag med mitt förslag.

Remissinstanserna: De som yttrat sig tillstyrker i princip förslaget. Några konstaterar med tillfredsställelse att undervisningen kan syfta till att hålla kvar redan uppnådda färdigheter.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) anser att utbildningen bör syfta högre än sarskolans kursplaner eftersom en eftermognad ofta sker.

Landstingsförbundet anser att särvux bör omfatta motsvarigheten till A-, B- och C-nivå inom träningskola och yrkessärskola.

Skäl och kommentarer till förslaget: Mot bakgrund av innebörden i begreppet kompetensinriktad utbildning är det enligt min mening självklart att göra vissa begränsningar i förhållande till vad som kan ha förekommit inom försöksverksamheten. Ett av särdragen i annan kompetensinriktad utbildning är att varje individ i princip inte får delta i samma utbildning mer än en gång. Att "gå om" är möjligt, under förutsättning att man kan delta i en undervisningsgrupp som ändå är i verksamhet utan att man utestänger någon annan. Detta leder för särvux del till att utbildning som siktar till att bibehålla redan uppnådda kunskaper och färdigheter inte kan ingå i särvux.

Att särvux skall leda till en kompetens för fortsatt utbildning innebär att målgruppen utgörs av personer som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildning med detta syfte. Det är inte alltid möjligt att i förväg avgöra i vilken

utsträckning en utvecklingsstörd person kan tillägna sig nya kunskaper och färdigheter. En diagnostisering bör äga rum under den inskolningsperiod som enligt Lvux 82 alltid bör inleda studier i vuxenutbildningen.

Särvux skall vara en parallell till grundvux och komvux. Innehållet i grundvux och komvux är begränsat i förhållande till innehållet i undervisningen i grundskolan. Särvux bör begränsas på samma sätt i förhållande till sarskolan.

I särvux bör få anordnas undervisning som svarar mot vad som erbjuds i grundvux, dvs. läsning, skrivning och räkning samt samhällsorienterande och naturorienterande moment upp t. o. m. nivån för årskurs 6 i grundsarskolan. Utvecklingsstörda är ofta dubbelhandikappade och kan därigenom ha nedsatt förmåga eller sakna förmåga att kommunicera trots att deras begåvningshandikapp i sig inte gör detta omöjligt. Särvux bör därför också få omfatta undervisning i kommunikation (språk- och begreppsutveckling).

Vuxna utvecklingsstörda som inte är svenskspråkiga bör till en början kunna få undervisning på sitt modersmål (hemspråk). Sådan undervisning skall liksom i grundvux kombineras med undervisning i svenska som andraspråk. En kommuns skyldighet att anordna svenskundervisning för invandrare (grund-sfi) bör i normalfallet inte avse personer som har deltagit i särvux, eftersom de förutsätts ha fått sitt behov av undervisning i svenska som andraspråk tillgodosett där. Detta ställningstagande föranleder en ändring i lagen (1986: 159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare. Jag återkommer strax med förslag härom.

Utöver en nivå som svarar mot grundvux bör särvux få omfatta undervisning som svarar mot vad som erbjuds på grundskolenivån i komvux. Fristående kurser, som är en vuxenanpassning av högstadienivån i grundsarskolan, bör få anordnas i ämnen som även kan förekomma inom komvux. Jag ämnar återkomma till regeringen med förslag i denna fråga. För riksdagens information vill jag nämna att kurser bör få anordnas i ämnena svenska, svenska som andraspråk, matematik, religionskunskap, samhällskunskap, historia, geografi, naturkunskap, engelska och maskinskrivning.

Inom vuxenutbildningen tillhör alla estetiska ämnen och liknande folkbildningens ansvarsområde. Denna princip bör tillämpas även beträffande särvux.

Dessa ställningstaganden innebär inte att utvecklingsstörda vuxna, som inte kan tillgodogöra sig utbildning motsvarande grundsarskolan eller som inte vill ha eller behöver en kompetensinriktad utbildning av det slag som särvux skall erbjuda, kommer att stå utan vuxenutbildning. Särvux uppgift är enbart att komplettera den vuxenutbildning som redan finns och som kan anordnas av andra. Folkbildningen, både folkhögskolan och inte minst studieförbunden, gör värdefulla insatser med utbildning speciellt riktad till utvecklingsstörda. Delvis utgår särskilda tilläggsstatsbidrag för detta. Särvux skall, i likhet med grundvux och komvux, inte gå in på folkbildningens område.

Jag vill också något kommentera SÖ:s förslag vad gäller yrkesutbildning för vuxna psykiskt utvecklingsstörda. SÖ förordar ett mycket nära samband med yrkessarskolan. Många remissinstanser delar denna uppfattning.

Enligt min mening måste denna fråga analyseras ytterligare. Jag avser, efter samråd med statsrådet Göransson, att föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att bedöma i vilken utsträckning vuxna har behov av en utbildning, som motsvarar yrkessärskolan, samt överväga former, finansiering och statsbidragskonstruktion för en eventuell motsvarighet för vuxna till yrkessärskolan.

I sammanhanget vill jag framhålla att yrkesutbildning inom ramen för komvux givetvis står öppen för dem som bedöms kunna tillgodogöra sig en sådan utbildning. Det bör vara möjligt att inom nu gällande regelsystem anordna yrkeskurser i komvux som i viss mån är anpassade efter psykiskt utvecklingsstörda vuxnas behov. Kurser kan efter beslut av den lokala styrelsen anpassas genom att man utnyttjar den s. k. särskilda delramen för att utöka timplanen med upp till 10 % och genom att man anordnar kurser med lägre deltagarantal än normalt, dock lägst fem.

När det gäller den rättsliga regleringen anser jag det tillräckligt att i själva lagen ange vilka grupper särvox får anordnas för. Däremot anser jag det inte behövligt att i lagen avgränsa vilka ämnen som skall få förekomma i särvox. Det bör få ankomma på regeringen att utfärda föreskrifter härom.

3.9 Kursplaner och timplaner

SÖ har förslagit att utbildningen efter diagnostisering under en inskolningsperiod skall planeras för den enskilda deltagaren med utgångspunkt i särskolans kursplaner. Särskilda riksgiltiga kursplaner utarbetas inte enligt SÖ på grund av deltagarnas varierande behov.

För min del anser jag att följande principer bör gälla beträffande kursplaner och timplaner för särvox:

- Undervisningen upp till en nivå motsvarande grundsärskolans årskurs 6 skall inte utgöra separata ämnen utan ses som en helhet.
- För de fristående ämneskurserna på högstadienivå skall särskilda kursplaner fastställas för varje ämne av SÖ genom att en vuxenanpassning görs av grundsärskolans kursplaner.
- Timplaner skall också fastställas av SÖ för ämneskurserna. Det skall ske efter riktlinjer från regeringen.

Både SÖ och remissyttrandena betonar eftertryckligt att särvox måste ha en vuxenutbildningsprofil. Från studieförbundshåll uttrycks en oro för att särvox inte kommer att skilja sig tydligt från folkbildning. Mot denna bakgrund anser jag att likheten mellan särvox och övrig kommunal utbildning för vuxna bör framgå även genom att kursplaner och timplaner finns för särvox på motsvarande sätt som för grundvux och komvux. I grundvux ses undervisningen upp t. o. m. en nivå motsvarande årskurs 6 som en helhet utan ämnesindelning. I komvux finns vuxenanpassade kursplaner för de fristående ämneskurserna.

Jag delar SÖ:s uppfattning att utbildningen skall planeras för varje deltagare särskilt. Detta står inte i något motsatsförhållande till en ordning med centrala kursplaner. Jag utgår liksom SÖ från att deltagarna i särvox har mycket olikartade behov av utbildning. Kursplanerna för ämneskurserna bör vara den ram inom vilken undervisningen får bedrivas.

Enligt regeringens riktlinjer skall timplanerna för komvux utgöra 50 % av motsvarande undervisning i grundskolan och gymnasieskolan. Med hänsyn till att målgruppen för särvox har större behov av lärarhandledning än vad normalbegåvade vuxna har, måste procentsatsen sättas högre beträffande särvox. SÖ bör få i uppdrag att komma in med förslag till vilka riktlinjer som skall gälla.

Det ankommer på regeringen att utfärda föreskrifter beträffande fastställandet av kursplaner och timplaner.

3.10 Betygsfrågor

Mitt förslag: För utbildning i särvox upp till en nivå motsvarande grundsärskolans årskurs 6 skall intyg utfärdas till den som önskar det.

Efter avslutad ämneskurs skall betyg sättas enligt den tvågradiga betygsskalan Godkänd eller Icke godkänd. Det bör vara möjligt för rektor att besluta att betyg skall bytas ut mot intyg även efter ämneskurser, om det finns särskilda skäl.

Skälen för mitt förslag: I annan kompetensinriktad utbildning sätts i princip alltid betyg efter avslutad utbildning. Grundvux är ett undantag från huvudregeln. Där ges i stället intyg till den som så önskar. Efter grundskolekurser i komvux sätts betyg enligt en tvågradig betygsskala, Godkänd och Icke godkänd.

Motsvarande system bör tillämpas inom särvox. Dock bör det vara möjligt för rektor att, precis som kan ske i grundsärskolan, besluta att intyg skall utfärdas i stället för betyg om någon deltagare föredrar det, om betyg inte kan sättas eller om kursen inte kan betraktas som slutförd.

Inom komvux skall slutbetyg, som ger grundskolekompetens, utfärdas när en studerande har slutfört utbildning i alla ämnen som är obligatoriska för slutbetyg. Något motsvarande bör inte införas beträffande särvox. Det bör vara tillräckligt att utfärda ett samlat betygsdokument av samma slag som kan förekomma i komvux. Ett sådant betygsdokument bör omfatta betyg och intyg på den utbildning i särvox som den studerande själv vill ha dokumenterad på detta sätt.

3.11 Undervisningens organisation

Mitt förslag: Särvox skall i princip bedrivas som deltidstudier.

SÖ:s förslag överensstämmer i stort sett med mitt förslag. Behovet av flexibilitet betonas.

Remissinstanserna: Stockholms läns landstingskommun konstaterar att resurserna har varit så små och efterfrågan så stor under försöksperioden

att antalet timmar per elev blivit för lågt och antalet undervisningstillfällen för få.

ABF menar att studieförbunden likaväl som särvox skulle kunna anordna enskild undervisning men hindras genom bidragsbestämmelsernas utformning. Bestämmelserna borde ändras. Sker inte detta är det näst bästa alternativet att särvox anordnar den enskilda undervisningen.

Skälen för mitt förslag: Huvudmannen bör ha stor frihet att organisera undervisningen med hänsyn till individuella behov. För att betona behovet av kontinuitet i undervisningen bör två undervisningstillfällen per vecka föreskrivas som undre gräns. En övre gräns bör också sättas. Den bör vara densamma som gäller för studier i grundvux, dvs. högst halvtid. Jag vill i sammanhanget erinra om att regeringen har föreslagit en ändring av definitionen av deltid i grundvux till att avse högst 20 timmar per vecka fr. o. m. den 1 juli 1988 (prop. 1987/88: 100 bil. 10, C 1, s. 179).

För riksdagens information vill jag nämna att all särvox enligt min uppfattning bör vara gruppundervisning, men i likhet med vad som gäller beträffande grundvux bör det vara möjligt att anordna enskild undervisning, om det finns särskilda skäl till det. En strävan bör dock vara att den enskilda undervisningen så småningom skall övergå i gruppundervisning.

Det bör ankomma på regeringen att utfärda föreskrifter i dessa frågor.

3.12 Timersättning m. m.

Mitt förslag: Den som tar ledigt från ett arbete för att studera i särvox och därigenom får löneavdrag skall ha rätt till timersättning enligt i princip samma regler som gäller för den högre timersättningen vid grundvuxstudier. Ersättningen bör från beskattnings- och socialförsäkringssynpunkt likställas med ersättning för studier vid grundvux.

SÖ:s förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Centrala studiestödsnämnden tillstyrker SÖ:s förslag. Kostnaderna bör betalas med skattemedel. Riksförsäkringsverket påpekar att den sjukpenninggrundande inkomsten inte skall sänkas för en försäkrad som genomgår grundvux och uppbär timersättning för studierna. Bestämmelsen bör utvidgas att gälla även studerande i särvox.

Skälen för mitt förslag: Av utvecklingsstörda vuxna har enligt SÖ ca 14% inkomst av arbete. När det gäller timersättning bör studier i särvox vara helt jämställda med studier i grundvux för deltagare som tar ledigt från ett arbete och får löneavdrag. I övrigt bör ingen ersättning utgå.

I skattehänseende bör samma regler tillämpas som beträffande timersättning vid grundvuxstudier. Dessa innebär att ersättningen är skattepliktig, att den som betalar ut ersättningen är skyldig att göra skatteavdrag för betalning av mottagarens preliminära A-skatt och att vuxenutbildningsnämnden är skyldig att lämna kontrolluppgift på utbetalda belopp. Vidare bör ersättning för studier i särvox från socialförsäkringssynpunkt likställas

med ersättning för studier i grundvux. Mina förslag beträffande dessa frågor föranleder mindre ändringar i bl.a. kommunalskattelagen (1928:370), taxeringslagen (1956:623) och lagen (1962:381) om allmän försäkring. Jag återkommer strax med förslag härom.

I detta sammanhang vill jag också föreslå en justering i kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag för sjukpenning m. m. Enligt beslut av riksdagen (prop. 1986/87:100 bil. 10, E 5, Sfu-11, rskr. 176) har timstudiestöd och dagstudiestöd i form av inkomstbidrag ersatts av korttidsstudiestöd. Detta föranleder en följdändring av formell natur i 1 § i kungörelsen.

3.13 Lärare

Mitt förslag: Det skall vara möjligt att inrätta särskilda tjänster som lärare i skolväsendet i kommunen för undervisning inom särvox.

SÖ:s förslag: Kompetenskraven för lärare i särvox bör utgå från behörighetsvillkor för särskolan. Lärare som uppfyller dessa krav samt har erfarenhet av vuxenutbildning bör beredas företräde till tjänst inom särvox.

Remissinstanserna: De som yttrat sig tillstyrker SÖ:s förslag.

Skälen för mitt förslag: De studerandes utbildningsbehov skall vara avgörande vid valet av lärare.

Jag räknar inte med att det kommer att bli möjligt att i någon större utsträckning anställa speciella lärare för tjänstgöring inom särvox. I flertalet fall kommer undervisningen sannolikt att handhas av lärare som också tjänstgör i särskolan, eventuellt i grundskolan som speciallärare. Trots detta anser jag att man bör öppna möjligheten att inrätta särskilda lärartjänster för särvox. I likhet med vad som gäller för grundvux och komvux bör dessa tjänster inrättas enligt föreskrifter i förordningen (1975:337) om tjänster som lärare i skolväsendet i kommun. För behörighet till tjänsterna bör utbildning i specialpedagogik och erfarenhet av vuxenutbildning vara ett krav.

Det bör ankomma på regeringen att utfärda de närmare föreskrifter som behövs för att mitt förslag skall kunna genomföras.

3.14 Skolledningsresurser och undervisningsresurser

Mitt förslag: Skolpoäng och skolledningsresurser skall beräknas för särvox enligt samma principer som för grundvux och komvux. Skolledningsresurserna får utnyttjas för skolledare och lärare med specialfunktioner på i princip samma sätt som i grundvux och komvux. Det skall finnas en studierektor med ansvar för särvox närmast under rektor i den skolenhet där särvox ingår.

Särvox skall ingå i den ordning för fördelning av undervisningstimmor mellan kommunerna som sedan den 1 juli 1987 tillämpas för grundvux och komvux.

SÖ:s förslag berör dessa frågor helt kortfattat eftersom enbart principbeslut föreslås. SÖ:s beräkningar ansluter till vad som gäller beträffande grundvux, nämligen att skolledningsresursen skall beräknas som för grundvux och att statsbidrag skall lämnas för antalet utnyttjade timmar inom en av länskolnämnden fastställd ram.

Remissinstanserna: Landstingsförbundet förordar att varje länskolnämnd får en pott med statsbidragstimmar och särskilda resursbidrag att fördela till huvudmän som anordnar särsvux.

Skälen för mitt förslag: Särsvux bör även på dessa punkter inordnas i de system som gäller för övrig kommunal utbildning för vuxna.

De förslag jag har lagt fram i dag innebär flera genomgripande olikheter jämfört med försöksverksamheten med särsvux. Därmed råder osäkerhet t. ex. om hur många som kommer att efterfråga särsvux i dess nya form som kompetensinriktad utbildning. Mot den bakgrunden anser jag att undervisningstimmarna för särsvux bör specialdestineras för sitt ändamål genom att omfördelningar mellan särsvux och grundvux eller komvux inte tillåts.

3.15 Statsbidragsfrågor

Mitt förslag: Statsbidrag för särsvux skall inordnas i det nya schabloniserade statsbidragssystem som för närvarande förbereds av regeringen och avses träda i kraft för grundvux och komvux den 1 juli 1988.

I likhet med vad som gäller för grundvux och komvux skall statsbidrag – utöver för undervisningsresurser och skolledningsresurser – utgå med ett schablontillägg. Användningsområdet skall överensstämma med vad som gäller för grundvux.

Bidrag till lokal skolutveckling skall också utgå enligt samma principer som för grundvux och komvux.

Bidrag till stödåtgärder för hörselskadade, synskadade eller rörelsehindrade studerande i särsvux skall tills vidare utgå efter beslut av SÖ på samma sätt som för grundvux och komvux.

Statsbidragen till särsvux skall utgå med 100 %.

SÖ:s förslag: SÖ räknar med ett schablontillägg på 15%. Syo måste knytas till utbildningen. SÖ betonar vikten av information till dem som överväger att söka sig till särsvux. Syoinsatser tillsammans med kompetensinriktad utbildning kan vara ett verksamt medel att bryta den i dag dominerande tendensen att allt fler utvecklingsstörda får sin sysselsättning vid dagcentra. De berördas förutsättningar att komma ut i arbetslivet kan påtagligt förbättras.

Fortbildning i vuxenpedagogik med särskild inriktning på psykiskt utvecklingsstörda vuxna är nödvändig. Den bör kunna tillgodoses inom ramen för den reguljära personalutvecklingen.

Medel för stödåtgärder föreslås utgå enligt likartade principer som för komvux/grundvux.

Remissinstanserna: Socialstyrelsen och AMS framhäver vikten av syoin-satser. TCO tillstyrker förslaget om syo. SACO/SR anser att ett schablon-tillägg på 15 % är otillräckligt för denna målgrupp.

En landstingskommun framhåller att omsorgspersonalen bör medverka i fortbildningsinsatser för all personal som skall ansvara för undervisningen. RFPB uttalar att enskilda studiedagar inte kan anses tillfyllest.

Skälen för mitt förslag: Även beträffande statsbidragen bör regelsyste-met i största möjliga utsträckning överensstämja med vad som tillämpas för övrig kommunal utbildning för vuxna. Det innebär att det bör utgå statsbidrag med ett schabloniserat belopp per undervisningstimme och ett schabloniserat belopp för skolledningsresurser inkl. resurser för special-funktioner.

Inom både grundvux och komvux utgår statsbidrag med ett s. k. scha-blontillägg om 15%. Användningsområdet för schablon tillägget inom grundvux är information om vuxenutbildning, uppsökande verksamhet, studiehandledning, syo, studiebesök, kurativa insatser, tolkning och stöd-undervisning. Jag förordar att statsbidrag utgår för schablon tillägg för sår-vux med samma omfattning och konstruktion som gäller för grundvux. Schablon tillägget för sår-vux bör vara specialdestinerat till sår-vux genom att överföringar mellan sår-vux och grundvux eller komvux inte tillåts.

Statsbidrag till lokal skolutveckling utgår beträffande grundvux och komvux med 1,67% av lönekostnaderna för skolledare och lärare. Bidra-gen är avsedda för personalutveckling och lokalt utvecklingsarbete. Även för sår-vux bör statsbidrag utgå enligt samma procentsats och för samma ändamål.

Enligt gällande föreskrifter för grundvux och komvux lämnas statsbidrag till skolskjutsar, personell assistans och andra stödåtgärder, dock inte tekniska hjälpmedel, för hörselskadade, synskadade eller rörelsehindrade studerande. SÖ fastställer belopp i varje särskilt fall efter ansökan av kommunen. Jag har beräknat medel för en höjning av anslagsposten till stödåtgärder med 235 000 kr. med anledning av att sår-vux införs. Jag vill i detta sammanhang erinra om att min företrädare redan i propositionen om kommunal och statlig utbildning för vuxna (prop. 1983/84:169) förordade att en försöksverksamhet borde inledas i syfte att finna vägar att decen-tralisera besluten om stödåtgärder.

Statsbidragen till komvux minskas med 2 eller 20%. För statsbidragen till grundvux görs ingen sådan minskning. Sår-vux bör följa samma regler som grundvux härvidlag.

3.16 Ikraftträdande

Mitt förslag: De nya reglerna om en ny kompetensinriktad vuxenut-bildning för psykiskt utvecklingsstörda skall träda i kraft den 1 juli 1988.

Skälen för mitt förslag: Det framgår av flertalet remissyttranden att

införandet av en reguljär kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda är en efterlängtd och angelägen reform. Den bör därför träda i kraft snarast möjligt. Jag ser inga hinder att sÄrvux i sin nya form startar den 1 juli 1988.

Det första året kan emellertid behöva bli något av ett övergångsår. Det ankommer på regeringen att utfärda de tillfälliga föreskrifter eller övergångsregler som kan komma att behövas. Bl. a. är det enligt min mening inte realistiskt att kräva att vuxenanpassningen av sÄrskolans kursplaner skall vara klar till läsåret 1988/89. Inom SÖ pågår för närvarande en översyn av sÄrskolans läroplan bl. a. vad gäller innehållet i undervisningen. SÄrskolans nya läroplan berÄknas träda i kraft den 1 juli 1989. Arbetet med vuxenanpassning av kursplanerna bör bedrivas parallellt med läroplansarbetet för sÄrskolan.

3.17 Omfattningen av sÄrvux budgetåret 1988/89

Mitt förslag: Jag förordar att den totala omfattningen av sÄrvux under budgetåret 1988/89 skall vara 55 000 timmar.
Jag förordar också att en genomföranderesurs utgår.

Skälen för mitt förslag: Den reformram om 15 milj. kr. som regeringen enligt 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10, s. 180) har avsatt för sÄrvuxreformen bör i största möjliga utsträckning anslås till undervisningstimmar.

Mina förslag i dag om en ny kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda innebär i många stycken genomgripande nyheter i förhållande till vad som har förekommit inom den försöksverksamhet som har bedrivits sedan budgetåret 1970/71. För att underlätta genomförandet av dessa förändringar och ge utrymme till viss fortbildning i vuxenpedagogik bör en sÄrskild resurs avsättas under de första åren. Medlen bör disponeras av SÖ och läns skolnÄmnderna enligt senare beslut av regeringen. Jag har berÄknat 200 000 kr. för ändamålet under budgetåret 1988/89, 500 000 kr. under budgetåret 1989/90 och 200 000 kr. under budgetåret 1990/91.

3.18 Kostnader budgetåret 1988/89

Jag har berÄknat kostnaderna för sÄrvux med den föreslagna utformningen och omfattningen till sammanlagt 14 000 000 kr. Detta belopp bör tillföras förslagsanslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna utöver det belopp som har föreslagits i budgetpropositionen 1988 (prop. 1987/88:100 bil. 10).

Jag har vidare berÄknat kostnaderna för timersÄttning vid sÄrvuxstudier till 1 000 000 kr. Detta belopp bör tillföras förslagsanslaget E 6. TimersÄttning vid vissa vuxenutbildningar utöver det belopp som har föreslagits i budgetpropositionen 1988.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118)
2. lag om ändring i lagen (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
4. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
5. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
6. lag om ändring i lagen (1987:1321) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
7. lag om ändring i kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag från sjukpenning m.m.

Jag har beträffande utformningen av lagförslagen under 3, 4 och 7 samrått med chefen för finansdepartementet och beträffande utformningen av lagförslagen under 5 och 6 med chefen för socialdepartementet.

Lagförslagen under 1, 2, 5 och 6 kräver inte lagrådets hörande. Lagförslagen under 3, 4 och 7 är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

5 Specialmotivering

Förslaget till lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118)

Den nya utbildningen vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) föreslås få sin huvudsakliga reglering i ett nytt kapitel, 4 a kap., i vuxenutbildningslagen. Det nya kapitlet följer omedelbart efter de två kapitel som handlar om vuxenutbildning med kommunalt huvudmannaskap, nämligen 3 kap. (grundvox) och 4 kap. (komvox). Förslaget innebär också vissa ändringar i 1–4, 6 och 8 kap.

I samband med tillkomsten av vuxenutbildningslagen infördes termerna grundvox och komvox i lagen. För den försöksverksamhet med undervisning av vuxna psykiskt utvecklingsstörda som har bedrivits har beteckningen särvox allmänt kommit till användning. Mot den bakgrunden anser jag att den termen bör användas i lagtexten.

1 kap.

3 a § *Varje landstingskommun får anordna vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) inom de ramar och på de villkor i övrigt som följer av denna lag och andra föreskrifter och beslut som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande gäller för kommuner som inte ingår i någon landstingskommun.*

Med särvox avses sådan utbildning som syftar till att ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan.

En landstingskommun får till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särvox, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.

I 1 kap. 3 a § ges en översiktlig presentation av särvox. Närmare regler om uppbyggnaden m.m. finns i 4 a kap.

Enligt första stycket får varje landstingskommun och kommun som inte ingår i en landstingskommun anordna särvox. På samma sätt som när

det gäller komvux är rätten att anordna särvox inte oinskränkt (jfr 1 kap. 3 §). En begränsning är att staten varje budgetår fastställer ramar som anges i undervisningstimmar.

I andra stycket definieras begreppet särvox. Det framgår till en början att utbildningen är avsedd för vuxna psykiskt utvecklingsstörda. Frågan om åldersgränser vid intagning av elever i särvox har kommenterats i avsnitt 3.6. Av 4 a kap. 2 § följer att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om bl.a. behörighetsvillkor. Med "psykiskt utvecklingsstörda" jämföras liksom i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. vissa andra grupper (jfr 7 §). Jag har tidigare betonat att särvox skall vara kompetensinriktad på samma sätt som t.ex. komvux. Detta synsätt har kommit till uttryck i andra stycket. Kompetensen skall motsvara den som ges i grundsärskolan, jfr 6 kap. 7 § skollagen (1985:1100).

I tredje stycket anges att en landstingskommun på samma sätt som när det gäller särskolan (jfr 6 kap. 2 § skollagen) får överlåta till en kommun som ingår i landstingskommunen att anordna särvox.

6 § Föreskrifterna i denna lag om rätt att delta i *sådan vuxenutbildning som avses i 2-4 §§* gäller endast dem som är kyrkobokförda i landet.

Med en persons *hemkommun* avses i denna lag den kommun i vilken personen är kyrkobokförd. Med *hemlandstingskommun* avses den landstingskommun till vilken hemkommunen hör.

Den nya lydelsen av första stycket innebär att även särvox omfattas av den berörda bestämmelsen.

7 § *Det som i lagen sägs om psykiskt utvecklingsstörda gäller även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med barndomspsykos.*

Jfr specialmotiveringen till 1 kap. 3 a §. Paragrafen överensstämmer i sak med såväl 1 kap. 8 § första stycket skollagen (1985:1100) som 1 § andra stycket lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

2 kap.

1 § Skolöverstyrelsen skall ha tillsyn över *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*. Länskolnämnden skall under överstyrelsen ha tillsyn över sådan utbildning inom länet.

Ändringen innebär att de berörda skolmyndigheterna skall ha tillsyn över samtliga de vuxenutbildningsformer som regleras i vuxenutbildningslagen.

Närmare föreskrifter om skolöverstyrelsens och länskolnämndernas tillsynsfunktion finns i förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen.

2 § Kommunens skolstyrelse skall vara lokal styrelse för grundvux och komvux som kommunen anordnar. Om en statens skola för vuxna finns i kommunen *eller om landstingskommunen överlåtit åt kommunen att anordna särvox*, skall skolstyrelsen vara lokal styrelse även för *sådan utbildning*.

Landstingskommunens utbildningsnämnd skall vara lokal styrelse för komvux som landstingskommunen anordnar.

För särvox som landstingskommunen anordnar skall omsorgsnämnden vara lokal styrelse, om inte landstingskommunen beslutar att utbildningsnämnden skall vara styrelse. För särvox som anordnas av en kommun som inte ingår i någon landstingskommun skall omsorgsnämnden vara lokal styrelse, om inte kommunen beslutar att uppgiften skall ankomma på skolstyrelsen.

Dessa bestämmelser gäller i den mån inte annat följer av denna eller annan lag eller av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Jfr specialmotiveringen till paragrafen i prop. 1984/85:37 sid. 24 f. Grundläggande bestämmelser om omsorgsnämnd finns i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

3 § Såsom huvudmän för grundvux, komvux och *särvux* skall kommuner och landstingskommuner samarbeta sinsemellan och även ta till vara möjligheter till samarbete med vuxenutbildning i andra former.

Enligt den nya lydelsen skall paragrafens bestämmelser om samarbete gälla också för en huvudman för *särvux*. Vidare har den uttryckliga föreskriften om samarbete med gymnasieskolan tagits bort. Skälet till detta är att huvudmännen självfallet bör samarbeta med det offentliga skolväsendet i alla dess former (jfr. 1 kap. 7 § skollagen, 1985:1100). Det sagda gäller i synnerhet beträffande utbildningar på jämförbar nivå.

3 kap.

1 § Rätt att genomgå grundvux har den som passerat skolpliktsåldern men som i läsning, skrivning eller räkning saknar sådana färdigheter som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium.

Den som inte behärskar svenska språket men har grundläggande färdigheter i att läsa och skriva på något annat språk har inte rätt att få undervisning i läsning och skrivning i grundvux.

Lagens bestämmelser om grundvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande särskolans. *Beträffande sådana vuxna gäller i stället lagens bestämmelser om särvux.*

Hänvisningen i tredje stycket till lagens bestämmelser om *särvux* innebär inte någon saklig ändring ifråga om rätten att genomgå grundvux. Liksom hittills skall psykiskt utvecklingsstörda som kan följa en undervisning som motsvarar den vanliga grundskolans låg- och mellanstadier kunna tas in i grundvux.

4 kap.

5 § Den lokala styrelsen för komvux i den kommun eller landstingskommun, som anordnar den kurs ansökan avser, avgör om sökanden skall nekas tillträde på grund av bestämmelserna i 4 § första stycket andra meningen.

Om tillträde nekas får sökanden överklaga beslutet hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

Ändringen innebär endast en anpassning till den terminologi som används i den nya förvaltningslagen (1986:223).

4 a kap.

1 § *I särvux får anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som saknar sådana grundläggande färdigheter i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium.*

I särvux får också anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som vill skaffa sig kompetens i ett ämne som förekommer på grundsärskolans högstadium. En sådan undervisning skall anordnas i form av kurser som är fristående från varandra.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från andra stycket. Regeringen föreskriver i vilka ämnen särvux får anordnas.

En översiktlig presentation av *särvux* ges i 1 kap. 3 a §. Av 4 a kap. 1 § framgår att undervisningen i *särvux* är uppdelad på så sätt att undervis-

ning får anordnas dels som en motsvarighet till grundvux (första stycket), dels som en motsvarighet till komvux etapp 1 (andra stycket).

Liksom beträffande grundvux behöver de brister som avses i första stycket inte gälla samtliga tre nämnda färdigheter. I sammanhanget kan det anmärkas att uttrycket "läsning, skrivning eller räkning" inte innebär att undervisningen skall begränsas till dessa "ämnen".

2 § *Den som uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor har rätt att i mån av plats delta i särvox, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.*

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om behörighetsvillkor och om grunder för urval.

Paragrafen motsvarar vad som gäller i fråga om rätt att delta i komvux (4 kap. 2 §).

3 § *I särvox skall sökande tas emot oberoende av var i landet de är kyrkobokförda. Ingen kommun eller landstingskommun behöver dock ta emot en sökande som inte är kyrkobokförd där, om sökanden mycket väl skulle kunna delta i samma slags utbildning i särvox som anordnas av hemkommunen eller hemlandstingskommunen.*

Den som har börjat en utbildning i särvox får fullfölja utbildningen oberoende av om hans kyrkobokföring ändras under pågående utbildning.

Vissa frågor som regleras i paragrafen har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 3.6). Bestämmelser av samma innebörd finns när det gäller komvux i 4 kap. 4 §. I specialmotiveringen till den paragrafen uttalade föredraganden angående innebörden av första stycket andra meningen (prop. 1984/85:37 sid. 34). "En kommun behöver alltså inte ta emot en sökande som 'mycket väl skulle kunna delta i samma slags utbildning i komvux som anordnas av hemkommunen'. En första förutsättning för att sökanden på grund av kyrkobokföringen skall kunna vägras tillträde till exempelvis en kurs i matematik etapp 2 är att hemkommunen vid samma tid - åtminstone samma termin - anordnar samma slags kurs och att han kan få plats där. En ytterligare förutsättning är att han inte har något beaktansvärt skäl att i stället för hemkommunen välja den andra kommunen. Ett sådant skäl kan vara att lektionerna i hemkommunens kurs hålls på veckodagar eller tider av dagen eller kvällen då han har svårt att delta. Var han förvärvsarbetar kan ha betydelse i sammanhanget." Det sagda äger tillämpning också på den nu aktuella bestämmelsen. Uttrycket "samma slags utbildning i särvox" syftar på att särvox enligt 4 a kap. 1 § kan anordnas i skilda former samt på att huvudmännen kan ha olika kursutbud.

4 § *Kommunerna och landstingskommunerna får inte av dem som söker till eller är elever i särvox ta ut avgifter för administrationen eller för undervisningen.*

Om inte något annat följer av tredje stycket skall läroböcker, skrivmaterial och andra därmed jämförliga hjälpmedel som används i särvox vara kostnadsfria för eleverna.

I fråga om elever som deltar i sådan undervisning som avses i 1 § andra stycket får kommunerna eller landstingskommunerna besluta att eleverna på egen bekostnad skall anskaffa sådana hjälpmedel som de skall ha för eget bruk och behålla. Sådana hjälpmedel får också erbjudas mot avgifter, som högst motsvarar kommunens eller landstingskommunens anskaffningskostnader.

Bestämmelserna i första stycket om avgifter för administration och undervisning överensstämmer med vad som gäller för grundvux och komvux. Vad avser kostnader för läroböcker m.m. innebär andra stycket att sådana hjälpmedel alltid skall vara kostnadsfria för elever som deltar i den undervisning i särvox som motsvarar grundsärskolans låg- och mellanstadier (4 a kap. 1 § första stycket). När det däremot gäller elever som deltar i undervisning som motsvarar grundsärskolans högstadium

(4 a kap. 1 § andra stycket) ges huvudmannen i tredje stycket rätt att på motsvarande sätt som inom komvux besluta att hjälpmedlen skall bekostas av eleverna själva (jfr 4 kap. 7 §).

5 § När en elev som avses i 1 § första stycket har sådana färdigheter i läsning, skrivning och räkning som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium, skall undervisningen i särvox för eleven upphöra. Detta gäller oberoende av vilka kunskaper eleven har i svenska språket.

Undervisningen för en elev i särvox skall upphöra, om eleven inte gör tillfredsställande framsteg.

Undervisningen skall alltid upphöra senast efter det antal timmar som regeringen föreskriver.

Bestämmelserna i första och andra styckena motsvarar vad som gäller enligt 3 kap. 6 § i fråga om upphörande av undervisning i grundvux (jfr specialmotiveringen i prop. 1984/85:37 sid. 30 f). Det kan anmärkas att första stycket gäller enbart sådana elever som avses i 1 § första stycket medan andra och tredje styckena gäller alla elever i särvox.

Beträffande tredje stycket, jfr prop. 1987/88:100, bil. 10, sid 178 f.

6 § Frågor om intagning av elever till särvox och om avslutande av en sådan utbildning enligt 5 § första och andra styckena avgörs av den lokala styrelsen för utbildningen.

Beslut i frågor som avses i 3 § första stycket andra meningen och i 5 § första eller andra stycket får överklagas hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

Bestämmelser om vilket organ som är lokal styrelse för utbildningen finns i 2 kap. 2 §. Enligt andra stycket får bl.a. beslut i frågor som avses i 3 § första stycket andra meningen överklagas hos skolöverstyrelsen. Övriga beslut om intagning till särvox kan inte överklagas genom förvaltningsbesvär. I stället kan kommunalbesvär komma i fråga.

6 kap.

3 a § Om en landstingskommun eller en kommun som inte hör till någon landstingskommun i sin särvox har en elev som är kyrkobokförd i en kommun som hör till en annan landstingskommun, skall hemlandstingskommunen betala interkommunal ersättning till den andra landstingskommunen.

Ar eleven kyrkobokförd i en kommun som inte hör till en landstingskommun, skall ersättningen betalas av hemkommunen.

Vad som sägs i första och andra styckena om en hemlandstingskommuns eller en hemkommuns skyldighet att betala interkommunal ersättning skall gälla också om utbildningen anordnas av en kommun som hör till en landstingskommun. Ersättningen skall då betalas till den kommunen.

Den föreslagna regleringen förutsätter att en landstingskommun och en kommun träffar avtal om de olika ersättningsfrågor som uppkommer om landstingskommunen överlåter till kommunen att anordna särvox. Tredje stycket avser det fallet att en landstingskommun överlåtit åt en kommun att anordna särvox. Om den kommunen i sin särvox tar in en elev som är kyrkobokförd inom en annan landstingskommun skall hemlandstingskommunen betala interkommunal ersättning till den anordnande kommunen. Om elevens hemkommun inte hör till någon landstingskommun skall också den kommunen betala interkommunal ersättning.

5 § Hemkommunen eller hemlandstingskommunen är inte skyldig att betala interkommunal ersättning, om eleven mycket väl hade kunnat delta i grundvux eller samma slags utbildning i komvux eller särvox som anordnas av hemkommunen eller hemlandstingskommunen.

Detta undantag från ersättningskyldighet gäller dock inte, om hemkommunen eller hemlandstingskommunen innan eleven togs emot be-

reddes tillfälle att yttra sig till den mottagande kommunen eller landstingskommunen och därvid inte framförde någon sådan invändning.

Jfr specialmotiveringen till paragrafen i prop. 1984/85:37 sid. 38.

Den nya bestämmelsen angående särvux skall ses mot bakgrund av föreskrifterna i 4 a kap. 3 §.

6 § Vid oenighet om rätten till interkommunal ersättning eller om ersättningens storlek, skall frågan avgöras av länskolnämnden. Om någon av parterna är en landstingskommun eller om två tvistande kommuner hör till olika län, skall dock frågan avgöras av skolöverstyrelsen.

Länskolnämndens beslut enligt första stycket får överklagas hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsens beslut får inte överklagas.

Ändringen innebär endast en anpassning till den terminologi som används i den nya förvaltningslagen (1986:223).

8 kap.

1 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om organisationen av *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag* samt om kommuners och landstingskommuners befattning i övrigt med sådan utbildning.

I fråga om organ för samverkan eller motsvarande inom *utbildningen* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om att ledamöter i organet eller andra företrädare utses och entledigas av enskilda.

2 § Försöksverksamhet får anordnas inom *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*. Föreskrifter om försöksverksamhet meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. I sådana föreskrifter får göras undantag från bestämmelser i denna lag.

2 a § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om rätt för den som inte är kyrkobokförd i landet att delta i *sådan vuxenutbildning som avses i denna lag*.

Ändringarna i 8 kap. 1-2 a §§ innebär att även särvux omfattas av de berörda bestämmelserna.

6 Hemställen

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta inom utbildningsdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118),
2. lag om ändring i lagen (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
4. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
5. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
6. lag om ändring i lagen (1987:1321) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
7. lag om ändring i kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag från sjukpenning m.m.,

dels att

8. godkänna vad jag har förordat i betygsfrågor (avsnitt 3.10),
9. godkänna vad jag har förordat om att särvux i princip skall bedrivas som deltidstudier (avsnitt 3.11),
10. godkänna vad jag har förordat om timsättning vid särvux (avsnitt 3.12),
11. godkänna vad jag har förordat om tjänster som lärare vid skolväsendet i kommun för undervisning inom särvux (avsnitt 3.13),
12. godkänna vad jag har förordat om resurstilldelning och statsbidrag till särvux (avsnitten 3.14 och 3.15),

13. godkänna vad jag har förordat beträffande omfattningen av särvux budgetåret 1988/89 (avsnitt 3.17),
14. till förslagsanslaget *Bidrag till kommunal utbildning för vuxna* för budgetåret 1988/89 anvisa ytterligare 14 000 000 kronor,
15. till förslagsanslaget *Timersättning vid vissa vuxenutbildningar* för budgetåret 1988/89 anvisa ytterligare 1 000 000 kronor.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Regeringen (socialdepartementet) gav 1985-08-15 skolöverstyrelsen (SÖ) i uppdrag att utreda formerna för en reguljär vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (sär vux) och beräkna kostnaderna för denna samt tillsammans med socialstyrelsen föreslå finansiering av verksamheten.

SÖ tillsatte tillsammans med socialstyrelsen en arbetsgrupp, som i en rapport redovisat en kartläggning av den nuvarande försöksverksamheten, en analys av möjliga målgrupper och utbildningsbehov och ett förslag till en framtida organisation för sär vux.

SÖ ansluter sig i huvudsak till arbetsgruppens förslag men gör några kommentarer. Dessa redovisas i slutet av sammanfattningen.

Arbetsgruppens rapport

Personkrets

Till gruppen utvecklingsstörda räknas begåvningshandikappade, personer som på grund av hjärnskada fått ett begåvningshandikapp samt personer med barndomspsykos.

Inlärningsituation

De olika individerna har mycket varierande inlärningsförmåga och utbildningsbehov.

Arbetsgruppen refererar till dr Gunnar Kylén. Begåvningsnivå är en fråga om abstraktionsnivå i tänkandet. Abstraktionsnivån är beroende av hjärnans biologiska mognad, medan innehållet beror på erfarenheten. Inom ramen för sin begåvning har alla människor möjligheter att göra erfarenheter och skaffa sig kunskaper. Begåvningshandikappade behöver mer tid för att lära sig något. Med utgångspunkt från vissa rimliga värden på abstraktionsnivåns normala utveckling indelas abstraktionsnivån vad gäller begåvningshandikappade i tre nivåer, A-nivå (den lägsta abstraktionsnivån), B-nivån (en mellannivå) och C-nivån (som ligger närmast abstraktionsnivån bland normalbegåvade).

Vuxenutbildning som tar emot psykiskt utvecklingsstörda

Komvux bedrivs med ett reducerat timal i förhållande till motsvarande ungdomsutbildning och har därför i ringa utsträckning kunnat tillgodose utbildningsbehov hos vuxna utvecklingsstörda.

Vuxna "som behöver undervisning motsvarande särskolans" är undantagna från rätten till *grundvux*.

I viss utsträckning kan det vara möjligt för utvecklingsstörda personer att delta i det reguljära utbudet av *studiecirklar*. Dessutom har studiecirkelverksamhet som direkt riktar sig till psykiskt utvecklingsstörda genomgått en kraftig utveckling. 1984/85 fanns ca 85 000 deltagare i drygt 13 000 cirklar.

Folkhögskolan tar årligen emot några hundra psykiskt utvecklingsstörda elever i långa folkhögskolekurser. Psykiskt utvecklingsstörda deltar även i korta kurser.

Prop. 1987/88:113
Bilaga I

Kartläggning av nuvarande försöksverksamhet med särvtux

Försöksverksamhet med särvtux startade 1970. Försöksverksamheten skulle avse dels en samordning och systematisering av det totala utbudet, dels prövning av nya former, i första hand grundsärskola för vuxna, träningskola för vuxna och primär ADL-träning. SÖ har utvärderat försöksverksamheten tre gånger, nämligen läsåren 1970/71, 1972/73 och 1976/77.

Ytterligare en kartläggning har genomförts av arbetsgruppen under våren 1986. En enkät riktades till särskolans skolledare. Särskilt intressanta områden eller förslag undersöktes närmare genom personliga intervjuer med totalt 24 skolledare.

Deltagarantalet i särvtux uppges i enkäten till 2404 (vecka 4 1986). Ungefär hälften av de studerande var mellan 25 och 35 år. Detta innebär att särvtuxutbildningen ofta påbörjas mycket kort tid efter avslutad yrkessärskola. För en tredjedel uppgavs träningskola eller yrkesträning som senast genomgångna skolform. 258 studerande var helt utan tidigare utbildning.

I 254 av deltagarna (drygt hälften) befann sig på B-nivå (den mellersta abstraktionsnivån), 151 på A-nivå (den lägsta) och 927 på C-nivå (nivån närmast normalbegåvade). 37 hade annat hemspråk än svenska.

Försöksverksamheten administrerades av 42 av särskolans 73 rektorsområden. Endast Stockholm hade en skolledartjänst speciellt avdelad för särvtux. Det totala antalet lärare var 133, varav en majoritet (103) med speciallärarutbildning.

Det praktiska ansvaret för särvtuxverksamheten delas i dag i allmänhet av dagcenterföreståndare och särvtuxlärare. Det är särvtuxlärarna som i samråd med personalen på dagcentra tar ut deltagare, oftast efter "individuella bedömningar". De som bedöms vara i behov av enskild undervisning prioriteras, medan övriga föreslås till studiecirkel.

Undervisningen bedrivs oftast inom dagcentra, en anknytning som kan upplevas positiv. De studerande kan dock inte alltid skilja mellan studier och övrigt arbete. Flera anser att undervisningen skulle bli mer strukturerad om den bedrevs utanför dagcentra. En annan motivering för en utflyttning av särvtux från dagcentra är att man befärrar, att psykiskt utvecklingsstörda med arbete på den öppna arbetsmarknaden i vissa fall kanske avböjer erbjudanden om utbildning därför att de känner motstånd inför att studera på en institution.

Beträffande försöksverksamhetens funktion poängteras att särvtux

- uppehåller tidigare inlärd kunskaper
- kompenserar utebliven grundutbildning
- höjer livskvaliteten.

De flesta utarbetar "individuella kursplaner". Ungefär en fjärdedel använder särskolans kursplaner. Ämnena svenska och matematik dominerar.

Antalet undervisningstimmar för de studerande varierar mellan 0,5 och

38 per vecka. Majoriteten går en eller två timmar per vecka. Nästan hälften av lärarveckotimmarna ägnas åt enskild undervisning, drygt 30% åt undervisning i grupper om 2–3 och ca 15% i grupper om 4–5 deltagare. Någon genomsnittlig längd av studietiden per deltagare i sÄrvux har inte varit möjlig att få fram.

SÄrvux har blivit en viktig del av habiliteringen för psykiskt utvecklingsstörda. En allmän uppfattning Är att en fördubbling av dagens studerandantal skulle tÄcka behoven. I samband med att yrkessÄrskolan blir frivillig kan behovet av yrkesutbildning för vuxna ka.

Vikten av att sÄrvux blir en reguljÄr vuxenutbildningsform betonas. De flesta önskar en fast förankring till sÄrskolans organisation. Meningarna Är dock delade. NÄgra betonar betydelsen av att fa vuxenutbildningskaraktÄr på sÄrvux. Vikten av specialutbildade lÄrare betonas.

Möjliga målgrupper

KartlÄggningen visar att utvecklingsstörda personer har många och varierande behov av utbildning. Behoven har frÄmst uttryckts av personer i de utvecklingsstördas omgivning ssoms skolledare, lÄrare, frestÄndare, arbetsledare, anhöriga m. fl. Så har också vÄnt sig direkt till utvecklingsstörda och barndomspsykotiska vuxna samt deras intresseorganisationer och begÄrt uppgifter om utbildningsbehov.

De som ej fått grundutbildning Är en stor grupp. Antalet Är svårt att uppskatta. Först 1967 bereddes alla psykiskt utvecklingsstörda rÄtt till undervisning. Gruppen kommer att minska men deras utbildningsbehov måste tillgodoseas Åtminstone till År 2025.

De som ej tillÄgnat sig något kommunikationssÄtt Är en annan grupp, dÄr frÄmst flerhandikappade personer ingÄr. Kunskapen om olika kommunikationsmetoder Är i dag s utvecklad att det med största sannolikhet gÄr att hitta någon lÄmplig kommunikationsmetod för alla mÄnniskor.

Hos dem som fått nya intressen och behov kan en nyvÄckt motivation för utbildning uppstå. Först nÄr löneutbetalningen kommer inser man exempelvis vÄrdet av att kunna skriva sin namnteckning. Även utvecklingsstörda behöver utbildning för att kunna anpassa sig till utvecklingen i samhÄllet.

De som ej fått yrkesutbildning Är en annan grupp, vars storlek Är svÄr att berÄkna. Fr. o. m. 1986 Är den tidigare obligatoriska 4-Äriga yrkessÄrskolan frivillig. Eleverna har rÄtt till utbildning, men den måste påbörjas före 21 Års Ålder. Det finns anledning att tro att Även studerande från sÄrskolan kommer att göra uppehll i studierna efter avslutad grundutbildning.

Det finns *grupper med sÄrskilda behov*. Drygt 60% av de utvecklingsstörda har tillÄggshandikapp. Utvecklingsstörda med ett annat hemspråk har en svÄr situation. Lindrigt utvecklingsstörda har ofta kunskapsluckor som de behöver möjligheter att fylla. De som blivit förÄldrar behöver speciella utbildningsinsatser för att klara förÄldraskapet. Personer som efter 16 Års Ålder fått en hjÄrnskada har ofta "kunskapsar" i behll, men kan ha förlorat det mesta.

Utbildningsbehov

I kartläggningen av försöksverksamheten med sÄrvux framkom att nÄstan alla Ämnen frÅn grundskolans och trÄningsskolans kursplaner fÖrekommer i tÄmligen ostrukturerad form. Utbildningen saknar profil. Det finns inga klara grÄnser gentemot Övriga utbildningsformer som anordnar utbildning fÖr utvecklingsstÖrda vuxna. Klara grÄnser saknas ocksÅ gentemot sÅdant innehÅll som bÖr ligga inom omrÅdena habilitering och terapi.

De flesta vuxenutbildningar, fÖrutom komvux, har sÄrskilda linjer eller verksamhetsformer fÖr utvecklingsstÖrda parallellt med den reguljÄra verksamheten. Av samma anledning som utvecklingsstÖrda personer behÖver fÅ sin utbildning i sÄrskola behÖver de ocksÅ fÅ sin vuxenutbildning tillrÄttalagd enligt samma principer.

Det Är en kompetensinriktad utbildning som saknas fÖr dessa studerande. Den framtida sÄrvuxutbildningen bÖr utformas som en sÅdan. Det bÖr dÅ inte vara oklart vad sÄrvux skall erbjuda i relation till andra utbildnings- och folkbildningsformer. Verksamhetsformer som Är att betrakta som habilitering eller terapi bÖr dÅ ocksÅ naturligt falla utanfÖr sÄrvux ramar.

Förslag till framtida sÄrvux

SÄrvux bÖr i framtiden vara en kompetensinriktad utbildning. SÄrvux bÖr fylla samma funktion fÖr denna studerandekategori som den kommunala vuxenutbildningen fyller fÖr andra studerande.

Ett fÖrslag till mÅlbeskrivning har utformats:

Mål och riktlinjer

1 SÄrskilda mÅl fÖr sÄrvux

SÄrvux skall medverka till att fÖrverkliga vuxenutbildningens allmÄnna mÅl genom att erbjuda psykiskt utvecklingsstÖrda, barndomspsykotiska och hjÄrnskadade vuxna kompetensinriktad utbildning. Det sker genom att sÄrvux erbjuder en utbildning som

1. Utvecklar deltagarnas kunskaper om sig sjÄlva och omgivningen samt deras fÖrmÅga att kommunicera, undersöka och pÅverka sin egen situation och sin omgivning.

2. FÖrmedlar kunskaper och fÄrdigheter som Är nÖdvÄndiga fÖr den enskilde och som kan utgöra komplettering i enstaka undervisningsomrÅden/Ämnen som ges i sÄrskolan eller kompetens motsvarande den som ges i yrkessÄrskolan.

2 MÅlgrupper fÖr sÄrvux

SÄrvux skall vÄnda sig till psykiskt utvecklingsstÖrda och barndomspsykotiska vuxna som

- tidigare ej fÅtt fullstÄndig grundutbildning eller inte fÅtt nÅgon utbildning alls
- tidigare ej beretts mÖjlighet att tillÄgna sig ett fungerande kommunikationssätt
- i vuxen Ålder fÅtt nya intressen och behov och dÄrigenom nyvÄckt motivation fÖr utbildning

- har arbete på öppna arbetsmarknaden eller i samhällsföretag och kan behöva viss utbildning för att kunna möta de ökade krav som det föränderliga samhället ställer
- ej fått fullständig yrkesutbildning eller som har behov av ytterligare yrkesutbildning
- personer som efter 16 års ålder fått en hjärnskada med betydande och bestående intellektuell funktionsnedsättning och på grund av detta är i behov av lämplig utbildning.

3 Särvox uppbyggnad

3.1 Utbildningens innehåll

Särvox skall omfatta såväl fristående kurser i enstaka ämnen som fullständig grundutbildning motsvarande den obligatoriska skolan samt kompletterande eller fullständig yrkesutbildning.

Deltagare som ej tidigare erhållit någon grundutbildning skall inom särvox ges en vuxenanpassad grundutbildning motsvarande den som erbjuds inom tränings- eller grundsärskolan.

Vuxna som av olika anledningar ej kunnat tillgodogöra sig delar av utbildningen i den obligatoriska skolan skall inom särvox kunna komplettera sina kunskaper i vissa ämnen. Andra behöver på grund av ändrade egna förhållanden eller utvecklingen i samhället kompletterande utbildning i vissa ämnen anpassad efter individuella behov. Kompletterande kunskaper i vissa ämnen skall ha särskolans kursplaner som grund och erbjudas i form av fristående kurser.

Utbildningen skall ge deltagarna möjlighet till utveckling och träning av sin kommunikationsfärdighet. De nya begrepp, kunskaper och färdigheter som deltagarna tillägnar sig kan hållas levande om de kommer till användning i vardagslivet. Det är därför viktigt att samverka mellan inläring under utbildningen och deltagarnas dagliga liv utnyttjas.

Deltagare med annat språk än svenska skall, om möjligt, och om deltagaren själv önskar det förutom undervisning i svenska, få undervisning på sitt eget språk (hemspråk). Grundläggande läs- och skrivfärdigheter på hemspråket är ofta en förutsättning för att deltagaren skall kunna lära sig att läsa och skriva på svenska om vederbörandes utvecklingsnivå så medger. Dessa deltagare skall också få utbildning i svenska som andraspråk.

3.2 Kursplaner

All utbildning inom särvox skall vara kompetensinriktad med särskolans läroplaner som grund.

Det är på grund av deltagarnas varierande utbildningsbehov inte möjligt att utarbeta särskilda kursplaner för särvox. Utbildningen får i stället planeras med utgångspunkt från särskolans kursplaner varifrån innehållet i undervisningen anpassas till vuxnas behov.

Utbildningen bör börja med en inskolningsperiod då en diagnostisering av deltagarens tidigare kunskaper och färdigheter bör göras. Med denna kunskap som grund bör utbildningen planeras efter motsvarande stadier i särskolans kursplan och innehållet i undervisningen vuxnanpassas.

Med jämna mellanrum bör en utvärdering äga rum där lärare och studerande gemensamt diskuterar sina erfarenheter. Utvärderingen bör ligga till grund för den fortsatta detaljplaneringen.

Enskild undervisning – gruppundervisning

Deltagarnas behov av individrelaterad undervisning och det lokalt relativt låga deltagarantalet medför att sÄrvux måste ges stor frihet att organisera utbildningen med hänsyn till individuella behov. För många deltagare kan det vara nödvändigt med enskild undervisning. En strÄvan bör dock vara att föra deltagarna samman till grupper för att möjliggöra social träning.

YrkestrÄningen inom sÄrvux bör i möjligaste mån planeras i samverkan med den lokala yrkessÄrskolan. De flesta studerande inom denna del av utbildningen bör kunna få delar av eller hela sin yrkesutbildning inom yrkessÄrskolan.

Heltid – deltid

Deltagare i fristÄende kurser skall alltid ha undervisningen planerad till minst två studietillfällen per vecka. Det är betydelsefullt att deltagarna upplever kontinuitet i utbildningen. Vissa deltagare kan ha behov av att få sin undervisning dagligen under en kortare tidsperiod. Organisationen bör vara flexibel och möjliggöra att all planering kan ske med hänsyn till deltagarnas inlÄrningsbehov och situation i övrigt.

För deltagare som skall tillÄgna sig fullständig grundutbildning motsvarande den obligatoriska skolan är det lämpligt med högst halvtidsstudier. Detta för att inte inkrÄkta för mycket på den studerandes arbetstid. De studerande ingår ofta i en arbetsgrupp på dagcentret.

Övergripande organisation av sÄrvux

För- och nackdelar med två Äalternativ diskuteras, nämligen anknÄtning till den kommunala och statliga utbildningen för vuxna eller anknÄtning till den landstingskommunala sÄrskolan.

Utifrån den förda diskussionen föreslås att sÄrvux inordnas under den kommunala och statliga utbildningen för vuxna. Som ett tungt vägande skäl anges att man vill tillförsÄkra de studerande en vuxenanpassad utbildning och tillskapa ett kompetensinriktat utbildningsalternativ. Förslaget avser inte anknÄtning till landstingens komvuxutbildning då denna omfattar ett begrÄnsat antal utbildningar och endast få Ämneskurser.

Kommunerna blir för små upptagningsområden för att kunna organisera sÄrvux. Detta gäller egentligen också för sÄrskolan. I samband med ett förväntat successivt kommunalt övertagande av sÄrskolan kommer det att behövas en samordning mellan kommunerna så att vissa kommuner utses att ha huvudansvaret för planeringen av utbildningen för psykiskt utvecklingsstörda i en större region. SÄrvux skulle kunna planeras enligt samma principer. LänskolnÄmnderna bör ges ett samordnande ansvar för att sådana planering sker.

För yrkesutbildning inom sÄrvux föreslås att de studerande skall få den inom den befintliga yrkessÄrskolan. En sådan pedagogisk samverkan bör kunna regleras genom lämplig resurssamverkan enligt samma principer som idag praktiseras vid individualintegrering av sÄrskolelever i grundskolan.

Speciallärarutbildning skall vara ett grundläggande kompetenskrav för alla lärare i särvox. Därutöver är det nödvändigt med en fortbildning i vuxenpedagogik med särskild inriktning på psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Sådan fortbildning bör kunna tillgodoses inom ramen för den reguljära personalutvecklingen.

Kompetenskraven för lärare i särvox bör utgå från behörighetsvillkor för särskolan. Kompetenta att undervisa inom särvox blir då särskolans lärare 2, 3, 4, 5, 15 och 16 och grundskolans lärare 3 och 4. Lärare som uppfyller dessa krav samt har erfarenhet av vuxenutbildning bör beredas företräde till tjänst inom särvox. För undervisning av invandrare bör läraren dessutom ha insikter i och erfarenheter av invandrarnas situation samt utbildning i svenska som andraspråk. Yrkesutbildningen, som föreslås förlagd till yrkessärskolan, kommer att bedrivas av lärarna där. Särskild påbyggnadsutbildning i vuxenpedagogik för dessa lärare är inte praktiskt genomförbar.

En lokalanknytning till dagcentra är sannolikt välgrundad för vissa av de studerande, som på grund av flerhandikapp eller bristande förmåga inte kan förflytta sig utanför dagscentret på egen hand. För andra studerande skulle det säkert vara utvecklande att få förflytta sig till en friliggande studielokal. Vissa vuxna utvecklingsstörda som arbetar inom den öppna arbetsmarknaden eller i samhällsföretag avstår ibland från särvox därför att de inte vill komma i kontakt med dagcentra. Gemensamma lösningar med komvux skulle sannolikt ge ökad flexibilitet.

Omfattning av framtida särvox

Psykiskt utvecklingsstörda har haft obligatorisk utbildning i särskolan och yrkessärskolan till 21 års ålder. I vissa fall har utbildningstiden kunnat förlängas till 23 år. Sedan den 1 juli 1986 är yrkessärskolan frivillig.

Underlaget för särvox beräknas komma att utgöras av psykiskt utvecklingsstörda i åldrarna 23–64 år. De uppgår till ca 22 000 personer. Den särvoxutbildning som föreslås innebär en kvalitetshöjning i form av mer omfattande och koncentrerad undervisning än vad försöksverksamheten erbjudit, något som sannolikt medför att inte lika många (dvs. för närvarande 11,8% av gruppen i åldrarna 21–64 år) kommer att ha behov av sådan utbildning. Mycket av det som i dag erbjuds inom särvox bör i stället ligga inom övriga habiliteringsinsatser. Mot bakgrund av detta konstaterar arbetsgruppen att det sannolikt föreligger ett behov av sådan utbildning hos ca 7% av personerna i underlaget (dvs. 1 540).

En genomsnittlig undervisningstid om 10 undervisningstimmar per vecka förutsätts. Behovet av enskild undervisning kommer att vara relativt stort även om intentionen bör vara att bilda undervisningsgrupper. En genomsnittlig gruppstorlek på 2,5 deltagare förutsätts. För detta beräknas ett behov av 228 000 undervisningstimmar per år. Schablon tillägg (för information, uppsökande verksamhet m. m.) och skolledning bör följa samma principer som för komvux/grundvux. Den totala kostnaden beräknas till 50 000 000 kr. Medel för stödåtgärder för handikappade studerande föreslås utgå enligt likartade principer som för komvux/grundvux. Kostnaderna beräknas till mellan 2 och 3 milj. kr. Timersättning föreslås utgå till

de deltagare som förlorar inkomst genom deltagande i sÄrvux, vilket uppskattas gÄlla fÖr ca 14 % av deltagarna. Det innebÄr en kostnad pÅ 3,3 milj. kr.

En eventuell kostnadsökning fÖr huvudmannen fÖr lokaler Är svÄr att berÄkna. I de flesta fall kan man rÄkna med att befintliga lokaler kan utnyttjas.

LÄromedel bÖr bekostas av de studerande sjÄlva om inte enskild kommun beslutar annat.

BetrÄffande finansieringen konstateras att den fÖreslagna utbildningen pÅ grund av kvalitetshÖjningen medfÖr en kostnadsökning med ca 35 milj. kr. utöver nuvarande statlig och landstingskommunal finansiering. Med oförÄndrade kostnader skulle den fÖreslagna sÄrvuxutbildningen komma att omfatta ca 506 studerande per Är, dvs. bara en tredjedel (2,3 %) av dem som berÄknas ha behov av utbildningen. En gradvis utbyggnad till full omfattning skulle ge den nya organisationen mÖjlighet att utvecklas i takt med de ekonomiska ramarna utan att kvaliteten eftersÄtts. DÄrfÖr fÖreslÄr arbetsgruppen en successiv utbyggnad, fÖrslagsvis under en sexÄrsperiod.

SÖ:s kommentarer till arbetsgruppens fÖrslag

NÄstan alla Ämnen frÄn grundskolans och trÄningsskolans kursplan fÖrekommer i fÖrsöksverksamheten med sÄrvux i tÄmligen ostrukturerad form. Det finns inte nÄgra klara grÄnsar gentemot studieförbundens verksamhet och i flera avseenden Är det svÄrt att skilja ut sÄrvux frÄn landstingens habiliteringsverksamhet.

Enligt SÖ:s mening Är det vÄsentligt att den nya sÄrvuxutbildningen ges en klar mÄlbeskrivning som tar sin utgÄngspunkt i individens behov och fÖrutsÄttningar och som tydligt skiljer sÄrvux frÄn annan verksamhet och beskriver den kompetens som utbildningen skall ge. SÄrvux bÖr ge grundläggande utbildning och viss yrkesutbildning. Utbildningen bÖr fÄ en klart vuxenpedagogisk profil. Den bÖr omfattas av vuxenutbildningens allmÄnna mÄl enligt lÄroplanen fÖr kommunal och statlig utbildning fÖr vuxna.

En god information om sÄrvux till dem som övertÄger att sÖka sig dit Är viktig. Syoresurser mÄste dÄrfÖr knytas till utbildningen. Syoinsatser i kombination med en kompetensinriktning av sÄrvux kan vara ett verksamt medel att bryta den i dag dominerande tendensen att allt fler utvecklingsstörda fÄr sin sysselsÄttning vid dagcentra. Deras fÖrutsÄttningar att komma ut i arbetslivet kan pÅ sÄtt pÅtagligt fÖrbÄttras.

Vad gÄller organisatorisk tillhÖrighet finns det fÖr- och nackdelar bÄde med en knytning till sÄrskolan och med en knytning till den kommunala vuxenutbildningen. En knytning till den kommunala och statliga vuxenutbildningen skapar bÄttre fÖrutsÄttningar att ge sÄrvux karaktÄren av en regelrÄtt vuxenutbildning. Det Är också en psykologisk fÖrdel fÖr den som tvekar att sÖka sig tillbaka till sÄrskolan. En anknytning till komvux ligger vidare i linje med den allmÄnna utvecklingen av sÄrskolans organisation. En landstingskommun kan överlÄta ledningsansvar fÖr sÄrskolan pÅ primÄrkommun.

FÖr en knytning till sÄrskolan talar att det dÄr finns erfarenhet av och en

samlad kunskap om inlärningssituationen för psykiskt utvecklingsstörda. Hänsyn måste tas till den speciella inlärningssituationen och erfarenheter tas till vara även vid ett förändrat huvudmannaskap. De särskilda kompetenskrav för lärare inom särvux som arbetsgruppen föreslagit bör vara en garanti för detta.

Mot komvux som huvudman talar också att en kommun i många fall blir en för liten enhet för särvux och att det behövs samordning mellan flera kommuner. SÖ konstaterar att det under alla förhållanden i samband med ett successivt primärkommunalt övertagande av sarskolan kommer att behövas en samordning mellan kommuner så att någon kommun har huvudansvaret i en större region. Motsvarande ordning bör kunna tillämpas för särvux. Länskolnämnden kan ges ansvar för att en sådan samordning kommer till stånd.

Det kan inte uteslutas att på kort sikt en anknytning av särvux till sarskolan skulle ge de bästa resultaten. Vikten av att markera särvux karaktär av en kompetensgivande vuxenutbildning och hänsyn till den berörda gruppens behov och önskemål att frigöra sig från "omsorgsvärlden" talar emellertid för den av arbetsgruppen föreslagna principlösningen.

SÖ anser således att särvux bör utformas som en parallell till den kompetensinriktade vuxenutbildning som övriga vuxna medborgare har tillgång till. Komvux, grundvux, statens skolor för vuxna och särvux skulle då utgöra olika utbildningsformer inom en formell ram, den kommunala och statliga utbildningen för vuxna. Med de påpekanden som här gjorts föreslår SÖ att särvux till innehåll, omfattning och organisation utformas i huvudsak enligt arbetsgruppens förslag.

Vad gäller kostnader och finansiering anser SÖ det för närvarande inte möjligt att ta närmare ställning. Frågan förutsätter ytterligare beredning i samverkan mellan berörda departement samt Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet. Efter ett principbeslut bör det ankomma på SÖ att i reguljär ordning lägga fram förslag om dimensionering och kostnader.

Remissinstanser

Yttranden över utredningen har avgetts av socialstyrelsen, riksförsäkringsverket (RFV), statens handikappråd (SHR), centrala studiestödsnämnden (CSN), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), riksrevisionsverket (RRV), länskolnämnderna i Stockholms, Skaraborgs och Västerbottens län. Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Stockholms, Älvsborgs, Skaraborgs och Västerbottens läns landstingskommuner, Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Handikappförbundets Centralkommitté (HCK), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (RFUB), Riksföreningen för Psykotiska Barn (RFPB), Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Studieförbundet Vuxenskolan (SV) samt sär vuxlärarna i Stockholms läns landsting. Länskolnämnden i Älvsborgs län har meddelat att den avstår från att avge yttrande.

Remissyttranden

Allmänna och övergripande synpunkter på permanentning av sär vux

Socialstyrelsen konstaterar att behoven av vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda inte kunnat tillgodoses trots stora ambitioner och engagemang från många utbildningsgivare. Det har inneburit att utbildningen trots god metodutveckling genom försöksverksamheten med sär vux och insatser från olika studieförbund och folkhögskolor inte som helhet utvecklats i samma takt som samhällets vuxenutbildningsinsatser för andra medborgare. Sär vux karaktär av långvarig försöksverksamhet har också inneburit en osäkerhet som det är angeläget att undanröja för att utvecklingsstörda skall kunna ges möjligheter som andra även när det gäller utbildning i vuxen ålder. Detta avspeglar samma synsätt som den nya omsorgslagen, som syftar till att stärka utvecklingsstördas roll som samhällsmedborgare.

RRV anser att arbetsgruppens rapport innehåller en alltför begränsad analys dels vad gäller att förklara varför sär vux utvecklat de drag som utredningen kritiserar, dels vad gäller att belysa vilka hinder och svårigheter som måste övervinnas för att sär vux framöver skall kunna utvecklas i den riktning arbetsgruppen förordar (dvs. en delvis annorlunda sammansättning av eleverna och en kompetensgivande, målinriktad undervisning med tydlig vuxenpedagogisk profil). Behovet av en utvecklad analys av dessa frågor talar också, enligt *RRV*'s mening, för att statsmakternas beslut bör anstå.

Bland frågor som bör belysas ytterligare nämner *RRV* förutsättningar och svårigheter att genomföra den föreslagna förändringen av sär vux innehåll: Med reservation för att arbetsgruppens formuleringar är tämligen

allmänna finner RRV att de förändringar av särvox innehåll som arbetsgruppen föreslår innebär en avsevärd kursändring i förhållande till dagens innehåll såsom arbetsgruppen beskriver det. Förändringen synes innefatta bl. a. följande.

– Från ostrukturerat utbildningsinnehåll till mål- och kompetensinriktad utbildning med klar vuxenpedagogisk profil

– Från "lågintensiv" utbildning till "högintensiv" utbildning

– Ökat inslag av elever med lindrigt handikapp och elever som etablerat sig utanför "omsorgsvärlden".

SHR anför att det finns ett uppdämt behov av vuxenundervisning för psykiskt utvecklingsstörda. Det är angeläget att försöksverksamheten med särvox, efter 17 år, permanentas och att den utvecklas så att den tillsammans med andra undervisningsformer är i nivå med vad som står till förfogande för övriga i samhället.

Vuxna utvecklingsstörda bör enligt *Landstingsförbundet* ges samma möjligheter som andra vuxna att ta del av samhällets vuxenutbildningsinsatser. Särvox har anordnats som försöksverksamhet i över femton år. Den undervisning som faktiskt genomförts – trots små resurser – har givit både deltagare, omsorgspersonal och anhöriga kunskaper och erfarenheter som bör tas tillvara i en mera planerad form. Särvox bör bli en permanent skolform inom komvuxsystemet med de tillägg i lag och förordning om kommunal och statlig utbildning för vuxna som behövs för ett flexibelt utnyttjande.

Stockholms läns landstingskommun anför att tillgång till vuxenutbildning är minst lika angelägen och motiverad för psykiskt utvecklingsstörda som för andra vuxna. Motivation för inläring kommer ofta först då de upplevt behov av att kunna något t. ex. i samband med utflyttning till egen bostad eller ett arbete på dagcenter eller annan arbetsplats. Vuxenutbildningen kan då ge till resultat att den utvecklingsstörde kan klara sig med mindre hjälp än annars skulle varit fallet.

Skaraborgs läns landstingskommun finner det angeläget att vuxenutbildningen för utvecklingsstörda formaliseras som en skolform och att verksamheten ges en inriktning som överensstämmer med vuxenutbildningen i övrigt.

Älvsborgs läns landstingskommun konstaterar att primärkommuner och landstingskommuner enligt vuxenutbildningslagen skall verka för att vuxna deltar i utbildning. Det råder emellertid viss osäkerhet inom landsting och kommuner om hur detta skall tolkas. Det finns en tvingande formulering beträffande utbildning som syftar till att "ge vuxna grundläggande färdigheter i att läsa, skriva och räkna". Inom primärkommunerna uppfylls denna skyldighet inom grundvux. Tveksamhet råder dock om hur bedömningen om en person har förmåga att följa undervisningen vid grundvux skall göras. Det är därför positivt att SÖ utrett formerna för en reguljär undervisning för målgruppen. När det gäller benämningen särvox är det viktigt att finna en annan benämning för denna undervisningsform.

Västerbottens läns landstingskommun anser det synnerligen tillfredsställande att den alltför långa försöksverksamheten med särvox upphör och permanentas med en kompetensinriktad väl organiserad särvox. Man

bör eftersträva en vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda som är jämförbar med den vuxenutbildning som övriga medborgare har tillgång till genom komvux/grundvux. Detta måste prioriteras högt eftersom det är en jämlikhetsfråga. En kraftig satsning på särvox kan innebära att fler psykiskt utvecklingsstörda kan få arbete utanför traditionell omsorgsverksamhet.

LO kan ansluta sig till det av *SÖ* presenterade förslaget. Det är viktigt att den aktuella målgruppen ges möjligheter till kompetensinriktad utbildning.

TCO stöder förslaget att särvox blir permanent skolform. Det är ett rättvisekrav att vuxna utvecklingsstörda som övriga samhällsmedborgare skall ha tillgång till utbildning.

RFUB gläds åt att det äntligen föreligger ett förslag om att ge psykiskt utvecklingsstörda lagfäst rätt till vuxenutbildning. Utvecklingsstörda är i dag den enda grupp i Sverige som inte har denna rätt. Först 1967 lagfästes rätten till undervisning för utvecklingsstörda barn och ungdomar. Det finns alltså ett uppdämt behov av vuxenundervisning. Därtill kommer att utvecklingsstörda mognar sent och har behov av kompletterande utbildning i vuxen ålder.

RFPB framhåller att gruppen barndomspsykotiska hittills varit mycket eftersatt vad gäller möjligheterna till vuxenutbildning. En förfrågan har visat att ingen länsförening kände till att det fanns en försöksverksamhet med särvox. *RFPB* ansluter sig i stort till *SÖ*:s förslag.

NBV ser positivt på att en reguljär vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda kommer till stånd. Beträffande frågor om gränsdragning, ekonomisering, kompetensgivande utbildning, läromedel, lärarutbildning samt huvudmannaskap anser *NBV* att det är angeläget att samråd sker med studieförbunden innan formerna för särvox fastställs.

Särvoxläraryrket i Stockholms läns landsting stöder utredningens förslag att särvox efter 17 års försöksverksamhet skall bli en lagstadgad skolform, en rättighet att som utvecklingsstörd vuxen erhålla samma möjligheter som övriga samhällsmedborgare har att få tillgång till fortbildning – utbildning.

Kompetensinriktad utbildning med vuxenutbildningsprofil

En kompetensinriktad utbildning med vuxenutbildningsprofil tillstyrks av *socialstyrelsen*, *SHR*, *AMS*, *Kommunförbundet*, *LO*, *RFUB* och *SV*.

Landstingsförbundet tillstyrker och anför bl. a. att skollagen sedan den 1 juli 1986 omfattar även särskolan. Det är därför naturligt att också motsvarigheten för vuxna, dvs. särvox, inordnas i systemet med kommunal utbildning för vuxna. Enligt lagen om kommunal och statlig utbildning för vuxna skall kommuner och landsting verka för att vuxna deltar i utbildning. Detta ansvar bör även omfatta kompetensinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda.

Ålvsborgs läns landstingskommun ser positivt på att undervisningen för en del av eleverna skall kunna vara kompetensgivande. Vikten av att särvox får en klart vuxenpedagogisk profil understryks. I anslutning här till bör länskolnämnderna inom den regionala organisationen genom särskil-

da konsulenter (experter) stödjade kommunerna i att kunna genomföra denna målsättning.

SACO/SR betonar att det är angeläget att de personer som omfattas av personkretsen i lagen om vissa handikappomsorger också bereds möjligheter till vuxenutbildning. Denna utbildning måste ges i former som de begåvningshandikappade kan tillgodogöra sig. Utbildningen måste vara klart målinriktad, vilket ställer stora krav på organisation och pedagogik.

TCO tillstyrker att vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda ges en målsättning som utgår från individernas behov och som ger särvux en klar vuxenutbildningsprofil.

RFPB anser att det borde vara nära nog obligatoriskt med undervisning i olika former hela livet för barndomspsykotiska. De har i allmänhet ingen förmåga att själva aktivera sig och hålla sina kunskaper och färdigheter vid liv.

ABF erinrar om att undervisningen i särvux skall vara klart mål- och kompetensinriktad. Vad som dock ej framgår klart, är hur kompetensinriktningen skall utformas och vilka uttryck den skall få. *ABF*'s studiecirkelverksamhet ger deltagarna kunskaper eller kompetens och *ABF* finner det därför otillräckligt eller tveksamt att ange läroplansbundna och kompetensinriktade studier som de enda kriterierna för gränsdragningen mellan verksamheterna.

Vuxenutbildningens allmänna mål och särskilda mål för särvux

SIIR understryker vikten av att särvux omfattas av vuxenutbildningens allmänna mål enligt läroplanen för kommunal och statlig utbildning för vuxna.

I särskilda mål för särvux bör enligt *länskolnämnden i Skaraborgs län* gränsdragning göras vad gäller undervisningsterapi, kunskapsutvärdering och undervisningens upphörande. Nämnden anser också att det för vissa särvuxelever bör vara rimligt att ha som mål att ingå i en s. k. skarvgrupp mellan särvux och grundvux. Så småningom kanske denna skarvundervisning i sin tur kan leda fram till reguljära grundvuxstudier för ett fåtal.

Stockholms läns landstingskommun delar utredningens uppfattning att den nya särvuxutbildningen ges en klar målbeskrivning som tydligt skiljer särvux från annan verksamhet. Målbeskrivningen skall visa vilken kompetens utbildningen skall ge.

Kommunförbundet anser att målskrivningarna för särvuxenutbildningen måste vara klara och ha till utgångspunkt de individuella behov och förutsättningar som gäller för denna utsatta målgrupp. Med hänsyn till de skiftande handikapp som denna målgrupp kan förete behöver särvux skilja sig från annan verksamhet även om integration bör kunna förekomma för de särvuxelever som i sin utveckling kan klara detta. Utbildningen handlar alltså till stora delar om individuella åtgärder. Denna grundregel behöver inte innebära avsteg från vuxenutbildningens allmänna mål. Med syftet att så långt möjligt inlemma psykiskt utvecklingsstörda i den samhällsservice som kan bjudas, framstår det snarast som en självklarhet att vuxenutbildningens allmänna mål även skall omfatta dessa.

SACO/SR tillstyrker de föreslagna målen och målgrupperna för särvux. TCO tillstyrker också förslagen beträffande mål och inriktning.

RFPB framhåller vikten av att undervisningen är målinriktad. Den skall ha ett syfte och får inte vara en punktinsats – terapi eller sysselsättning – i brist på andra alternativ utan skall vara en del i ett välintegrerat habiliteringsprogram.

SV instämmer i uppställda mål.

Målgruppen

AMS, SACO/SR och TCO tillstyrker.

Landstingsförbundet anser att eftersom skolplikten upphör för elever inom särskolan vid sjutton år bör samhället erbjuda även denna grupp möjligheter till återkommande utbildning som vuxna. Det finns därtill vuxna utvecklingsstörda som tidigare aldrig fått någon reell utbildning.

För många utvecklingsstörda, särskilt de gravt störda, behövs enligt Älvsborgs läns landstingskommun undervisningen som stimulans att utnyttja de resurser som finns tillgängliga i personligheten och för att vidmakthålla kommunikationsförmågan med omvärlden. Denna grupp förståndshandikappade på A-nivå får inte glömmas bort i den kommande vuxenutbildningen.

SV vill med kraft understryka vikten av att nå de utvecklingsstörda som tidigare inte alls deltagit i någon grundutbildning.

Innehållet i särvux

Utbildningen bör enligt AMS grunda sig på särskolans kursplaner men den bör syfta högre eftersom en eftermognad ofta sker. Den bör vara målinriktad och systematiskt uppbyggd men medge individualisering efter vars och ens behov. Innehållet bör vara anpassat till vuxnas behov och intressen. Under dessa förutsättningar kommer särvux att bli en bra förberedelse för den teoretiska delen vid Ami-S/ia (Arbetsmarknadsinstitut med särskilda resurser för intellektuellt arbetshandikappade), för ungdomslagen och för anställda vid Samhall.

Landstingsförbundet anser att särvux bör omfatta även motsvarigheten till A-, B- och C-nivå inom särskolans träningsskola och yrkessärskola. Landsting och kommuner bör också kunna anordna särvux inom sina reguljära ansvarsområden. Inom några landsting sker detta redan t. ex. vid jordbruksskolor, vårdskolor och lanthushållsskolor.

Älvsborgs läns landstingskommun konstaterar med tillfredsställelse, att utredningen föreslår, att primärkommunerna skall anordna grundläggande undervisning i basämnena även för psykiskt utvecklingsstörda kommuninnevånare och att undervisningen även kan syfta till att hålla kvar redan uppnådda färdigheter.

TCO tillstyrker den inriktning som föreslås av utredningen, en grundläggande utbildning och viss yrkesutbildning.

RFPB anför att inskolningen bör göras med stor försiktighet och under lång tid. Den pedagogiska diagnostiseringen ställer krav på lärarens kun-

skap om handikappet. Barndomspsykotiska har ofta kunskaper som de inte visar. Detta gör att "den oinsatte" lätt undervärderar deras förmåga. lägger undervisningen på för låg nivå och ibland håller på med inläring av kunskaper som de faktiskt har, men inte visar av sig själva.

Enskild undervisning – gruppundervisning. Fristående kurser

Enskild undervisning kan enligt *länskolnämnden i Skaraborgs län* vara nödvändig, men en strävan bör vara gruppundervisning med 2–4 elever. Självständighetstränande moment är viktiga, vilka man bäst tränar upp i grupp.

Ett antagande som enligt *Kommunförbundet* inte är tillräckligt underbyggt är att gruppstorleken, som skall ligga till grund för statsbidrags-schablon, skall omfatta 2,5 deltagare.

Enligt *SACO/SR:s* uppfattning bör undervisningen i större utsträckning än föreslaget anordnas som gruppundervisning. Det bör endast i undantagsfall bli fråga om studier i enstaka ämnen. Huvuddelen av undervisningen måste läggas upp som sammanhållen utbildning på minst halvtid. Deltagarna i särvtux behöver betydligt mer omfattande lärarhandledning och annan handledning än vanliga kursdeltagare i komvux. Särvtuxdeltagarna behöver också vanligen stöd av gruppen och träning i att fungera i en grupp.

För en del barndomspsykotiska, speciellt för dem som i dag inte har haft tillgång till regelbunden skolgång, är det nödvändigt med enskild undervisning, menar *RFPB*. Detta för att de bara kan fungera i en "en-till-en" relation. Man skall sträva mot gruppundervisning, dock snarare för att öka det sociala samspelet än för att ge social träning. Detta kan prioriteras i annan verksamhet.

ABF menar att studieförbunden likaväl som särvtux skulle kunna anordna enskild undervisning men de är nu förhindrade på grund av bidragsbestämmelsernas utformning. Bestämmelserna borde därför ändras. Sker inte detta är det näst bästa alternativet att särvtux anordnar den enskilda undervisningen.

SV anser att undervisningen, så långt det är möjligt, skall ske i mindre grupper, dock kommer enskild undervisning att vara nödvändig. Det är angeläget att individens behov och förutsättningar är vägledande.

Studiernas organisation (två gånger per vecka och högst 1/2-tid)

Länsskolnämnden i Skaraborgs län anför, med tanke på det stora antalet elever, som enligt utredningen enbart kommit i åtnjutande av 1–3 ut/vecka, att satsningen mer tycks se till kvantiteten än till kvaliteten. 1–3 ut/vecka torde ej vara tillräckligt för att ens upprätthålla tidigare kunskaper, än mindre till att utveckla nya färdigheter. Nämnden påpekar också att det ej framgår i målen för särvtux om gränser har satts för den maximala utbildningstiden med ersättning. (Jämför grundvux 1 120 timmar eller, om särskilda skäl föreligger, 2 220 timmar.)

Utredningens förslag att höja kvalitén på utbildningen genom att öka

antalet undervisningstimmar per vecka är bra och väl motiverat, anser *Stockholms läns landstingskommun*. Under försöksperioden har resurserna varit så små och efterfrågan på utbildning så stor att lärare och skolledare tvingats försöka undervisa så många elever som möjligt. Antalet timmar per elev har blivit för lågt och undervisningstillfällena för få. Varje särvux-elev behöver minst två tillfällen per vecka för att inte glömma vad han lärt.

Avgränsningar

Enligt *socialstyrelsen* krävs vissa avgränsningar i förhållande till studieförbundens verksamhet liksom till de pedagogiska aktiviteter som skall ingå i habiliteringsverksamhet vid dagcenter. Socialstyrelsen vill därför starkt betona, att det även i fortsättningen finns behov som måste täckas av studiecirkelverksamhet respektive genom dagcenterverksamhetens program för habilitering. Individuella behov måste kunna tillgodoses med varierande insatser. Socialstyrelsen utgår också ifrån att särvux som en del av den kommunala utbildningen för vuxna inte ger upphov till missförstånd, som innebär, att utvecklingsstörda utestängs från möjligheten att vid behov kunna delta i grundvux. Som anges i rapporten utgör grundvux en betydelsefull möjlighet för vissa.

RRV anför beträffande samverkan/gränsdragning mellan särvux och omsorgen: Arbetsgruppens förslag innebär att särvux blir en del av den kommunala vuxenutbildningen samtidigt som omsorgen fortsätter att svara för en del av den utbildning som särvux hittills erbjudit. I detta sammanhang uppkommer frågor om hur gränsdragning och samverkan i framtiden skall organiseras mellan de båda verksamheterna. *RRV* finner att arbetsgruppen inte belyser dessa frågor.

SHR betonar att särvux är ett komplement till och inte en ersättning för den vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda som bl. a. bedrivs i studiecirklar, folkhögskolor och vid dagcenter.

AMS stöder på alla punkter utredningens förslag till framtida särvux men vill tillägga att man i målbeskrivningen klart bör avgränsa verksamheten dels mot landstingen som skall bedriva habilitering, dels mot folkhögskolan som bör ägna sig åt personlighetsutvecklande och samhällsorienterande verksamhet.

Enligt *länskolnämnden i Skaraborgs län* bör utbildningsdelen klart avgränsas från terapiden i elevernas arbetsdag. Skolan bör från början klart markera – både gentemot elev och dagcenterpersonal – att lärarna har det pedagogiska ansvaret för eleven. Kurators insatser, habilitering m. m. får ske på annan tid, med för ändamålet avsedd personal. Klara gränser mellan dessa områden bör betonas.

ABF instämmer i utredningens resonemang om hur viktigt det är med enskild undervisning och yrkesutbildning för utvecklingsstörda. *ABF* förordar därför att man utifrån ett helhetsperspektiv på utvecklingsstördas utbildningsbehov drar gränsen så att yrkesutbildning faller på särvux. Om man följer *ABF*:s förslag till gränsdragning så kommer kvaliteten på det totala utbudet av utbildningsmöjligheter att öka och dessutom skulle kvan-

titeten kunna ökas väsentligt om studieförbunden fick samma ekonomiska resurser per studietimme som särvox.

NBV anför att det är mycket angeläget att syftet med och uppgiften för särvox definieras så entydigt som möjligt och att avgränsningen mellan särvox verksamhet och studieförbundens blir klarlagd och fastställd. Detta skall ske i samråd med studieförbunden. *NBV* instämmer i *SÖ*:s kommentar om vikten av att särskilja särvox från annan verksamhet och att en tydlig beskrivning görs av vilken kompetens utbildningen avser att ge. Även i detta sammanhang förordas samråd med studieförbunden.

SV förutsätter att särvox följer de vedertagna regler som uppställts för komvux. Särvox skall ge en kompetensinriktad utbildning. *SV*:s verksamhet som bl. a. syftar till att öka medvetenheten om den egna personen samt att öka de utvecklingsstördas medinflytande och delaktighet i samhället är ett mycket viktigt komplement till särvox.

Samarbete med annan vuxenutbildning

Länsskolnämnden i Skaraborgs län pekar på att en inskolningsperiod med diagnostisering är föreslagen. Utifrån denna skall en individuell handlingsplan upprättas för varje elev, vilken bör följa både skolformens och elevens mål. Detta är fullt jämförbart med grundvux nuvarande arbetsformer. I vuxenutbildningslagen står att "undervisningen för en grundvuxelev skall upphöra om eleven inte gör tillfredsställande framsteg". Denna paragraf är viktig för grundvux del och borde kunna gälla även för särvox. Att under en inskolningsperiod bedöma vilka psykiskt handikappade elever som kan förväntas klara en kompetensinriktad undervisning med dess krav på engagemang, aktivitet, ansvar, eget arbete, närvaro, punktlighet m. m., blir en svår uppgift. Uppfyller eleven inte det ovan sagda och förmåga till ny inläring, bör det klart anges huruvida eleven ifråga får fortsätta som särvuxelev eller t. ex. bör rekommenderas övergå till verksamhet i studie-cirkelform.

Stockholms läns landstingskommun har deltagit från början i försöksverksamheten med vuxenundervisning för psykiskt utvecklingsstörda. Anvisningar med målbeskrivning och vägledning har förekommit mycket sparsamt. Inom landstinget har vuxenundervisningen från mitten av 1970-talet haft en egen skolledning. Den har svarat både för särvox och andra former av vuxenutbildning såsom folkhögskolekurser och studie-cirklar. Detta har visat sig vara till fördel för verksamheten då de olika utbildningsformerna kompletterat varandra och gett en viss valfrihet för eleverna.

SV framhåller det fina resultat som folkhögskolornas arbete med psykiskt utvecklingsstörda ger. Det är viktigt att ta tillvara den möjlighet till utbildning på deltagarnas villkor som folkhögskolorna ger psykiskt utvecklingsstörda.

Allmänna synpunkter på huvudmannaskapsfrågan

Rapportens två alternativa lösningar aktualiserar enligt *Kommunförbundets* mening var för sig förändringar i den nuvarande rollfördelningen

mellan primär- och landstingskommunala åtaganden och är följaktligen av stort kommunalpolitiskt intresse. Avgörande för hur organisationen av sårvox skall se ut och vem som skall organisera den måste vara den samhällsinstans som har de bästa möjligheterna och kompetensen att genomföra utbildning för denna speciella målgrupp.

Avslutningsvis anför Kommunförbundet att frågan om ett förändrat ansvar och en annan rollfördelning mellan primär- och landstingskommunala åtaganden har ett så stort principiellt intresse att de redan från början borde ha varit föremål för politiska överväganden. Kommunförbundet kan inte tillstyrka föreliggande förslag.

Länsskolnämnden i Stockholms län menar att det finns både för- och nackdelar med såväl en knytning till särskolan som en knytning till den kommunala vuxenutbildningen. Länsskolnämnden vill i detta läge inte ta ställning till huvudfrågan utan istället peka på vissa frågor som måste lösas om sårvox skall kunna knytas till den kommunala vuxenutbildningen. Nämnden erinrar bl. a. om att SÖ, med tanke på de låga studerandetal som sårvox i många fall skulle få i den enskilda kommunen, pekar på behovet av samordning mellan olika kommuner. Länsskolnämnden delar denna uppfattning liksom att länsskolnämnden kanske bör vara det organ som ges ansvar för att en samordning kommer till stånd. Nämnden saknar dock i nuläget personella resurser men även kompetens för att påta sig dessa arbetsuppgifter. Enligt nämndens uppfattning bör vidare mot bakgrund av de låga studerandetalen möjligheterna till en samverkan med yrkessårskolan undersökas.

Älvsborgs läns landstingskommun påpekar vikten av att ett samarbete får växa fram mellan den obligatoriska särskolan och vuxensårskolan även om huvudmannaskapet kan bli olika. Initiativ bör tas till planeringssamråd med företrädare för kommunens vuxenutbildning och omsorgerna om hur vuxenundervisningen skall genomföras.

Både primärkommunalt och landstingskommunalt huvudmannaskap

Landstingsförbundet menar att huvudmannaskap är ointressant för kursdeltagarna. Däremot är det viktigt att den kompetens som finns hos olika huvudmän tas tillvara, samtidigt som komvux organisationsmöjligheter utnyttjas. Landstingsförbundet anser därför att sårvox bör kunna ingå i komvux om det finns möjlighet att använda detta system flexibelt. Såväl kommuner som landsting skall kunna anordna sårvox. Den som har ansvar och kompetens för utbildning inom en viss sektor för unga skall också kunna erbjuda vuxenutbildning. Det innebär att om en kommun övertagit sårskoleundervisningen helt eller delvis är det naturligt, och helt i linje med den utveckling som sker, att även sårvox anordnas där. Landsting som idag anordnar både sårskoleundervisning och sårvox skall också kunna göra det framöver.

Skaraborgs läns landstingskommun tillstyrker i princip att sårvox inordnas i den primärkommunala vuxenutbildningen och att länsskolnämnden ges ett övergripande samordningsansvar. Det förutsätts att den erfarenhet av yrkesutbildning och kompetens som finns inom yrkessårskolan och

utbildningar inom områdena jordbruk, trädgård, skogsbruk och vård tillvaratas på ett sätt som gagnar de utvecklingsstördas integrering i samhället. Mot denna bakgrund bör sär vux inom dessa områden bedrivas i landstingskommunal regi.

Primärkommunalt huvudmannaskap

Socialstyrelsen har funnit för- och nackdelar med en anknytning till den kommunala vuxenutbildningen men funnit, att skäl talar för en anknytning till en utbildningsform inom en formell ram av den kommunala och statliga utbildningen för vuxna. *Socialstyrelsen* anser, att en sådan organisation bäst främjar en fortsatt utveckling. Samtidigt hävdar *socialstyrelsen* vikten av att kunskap och erfarenheter som finns inom särskolan tas tillvara och vidareutvecklas. Detta bör dels beaktas genom särskilda kompetenskrav för lärare inom sär vux, dels ingå som ett naturligt led för att garantera kvalitetskrav, då samordning mellan kommuner aktualiseras.

Sär vux är en parallell till den kompetensinriktade vuxenutbildning som övriga vuxna medborgare har tillgång till och bör enligt *SHR* därför ha samma organisatoriska anknytning. En anknytning till den kommunala vuxenutbildningen ligger i linje med utvecklingen av särskolans organisation. *SHR* vill också understryka betydelsen av att de erfarenheter och den kunskap som i dag finns i landstingskommunerna i frågor som rör utvecklingsstörda tas till vara vid ett ändrat huvudmannaskap.

Enligt *AMS* uppfattning bör sär vux inte knytas till särskolan. Utbildningen bör ingå i kommunernas ordinarie grundvux- och komvuxutbildning, framför allt för att få karaktären av regelrätt vuxenutbildning. Enbart detta kan säkerligen för många elever innebära ett välbehövligt "lyft". Även andra skäl talar för kommunalt huvudmannaskap, t. ex. att flera kommuner redan har övertagit särskolan och att ett antal utvecklingsstörda elever redan finns i grundvux. Ytterligare skäl är att elever som lämnat omsorgen inte gärna vill återvända dit. Samtidigt är det enligt *AMS* uppfattning viktigt att ändå upprätthålla ett samarbete med omsorgen och särskolan. Länskolnämnderna bör kunna ta ansvaret för denna samverkan. Ett gemensamt huvudmannaskap för sär vux, grundvux och komvux bör också kunna underlätta övergångar mellan sär vux och grundvux och vice versa, så att eleverna alltid kan få undervisning på optimal nivå.

Sär vux bör vara ett flexibelt system när det gäller yrkesutbildning. *AMS* lägger stor vikt vid att eleverna vid sär vux får yrkesutbildning eller delar därav inom den befintliga säryrkesskolan så att de får del av denna skolas samtliga resurser och erfarenheter.

Eftersom det är en kompetensinriktad, vuxenanpassad utbildning som saknas för de psykiskt handikappade ter det sig, enligt *länskolnämnden i Skaraborgs län*, naturligt att sär vux i framtiden bör knytas till den kommunala och statliga vuxenutbildningen. Ledningsansvaret kan redan i dag överlätas på primärkommunen. Vidare anför nämnden att en samordning kommunerna emellan bör komma till stånd.

Kommunförbundets yttrande utmynnar i att man inte kan tillstyrka *SÖ:s* förslag om primärkommunalt huvudmannaskap. *SÖ* har förutsatt att den

samlade kompetens för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda som idag finns inom landstingen på sikt kommer att överföras till primärkommunerna. Många sociala skäl kan tala för en sådan utveckling. Å andra sidan är det nödvändigt att först etablera de pedagogiska förutsättningarna för en sådan överföring innan ett primärkommunalt övertagande av det ansvar som idag åvilar landstingen kan ske. En överföring enbart av organisatoriska eller ekonomiska skäl kan missgynna de utvecklingsstörda. De sociala vinster som kan göras genom att utvecklingsstörda får tillgång till det kursutbud som erbjuds inom den kommunala och statliga vuxenutbildningen kan lätt förverkas om man inte först fått möjlighet att utveckla den särskilda kompetens som erfordras vid undervisning av denna speciella målgrupp. Kommunförbundet vill med detta synsätt värna om den kvalitet på undervisningen som målgruppen är i så stort behov av.

Stockholms läns landstingskommun erinrar om att för- och nackdelar med två olika alternativ i huvudmannaskapsfrågan diskuteras. Pågående försöksverksamhet har visat positiva resultat av en samordning mellan särsvux och andra utbildningsformer för utvecklingsstörda såsom folkhögskolekurser och studiecirklar. Vid en samlad bedömning ställer sig landstingskommunen positiv till ett principbeslut om att överföra särsvux till primärkommunalt huvudmannaskap. Överförandet måste ske planerat och efter nödvändiga informations- och utbildningsinsatser. Ett överförande av särsvux till den kommunala vuxenutbildningen kan eventuellt tänkas ske stegvis. Även om särsvux helt eller delvis överförs till kommunalt huvudmannaskap behöver resurser finnas kvar inom landstingets omsorgsvård för andra utbildningsinsatser för vuxna utvecklingsstörda, t. ex. folkhögskolekurser och studiecirklar. Sammanfattningsvis ställer sig landstingskommunen positiv till att särsvux inordnas i den kommunala vuxenutbildningen. Formerna och tidpunkten för överförandet måste noggrant övervägas och förberedas.

Älvsborgs läns landstingskommun anser att den kompetensgivande utbildningen kan administreras av den primärkommunala vuxenutbildningen, och om det befins lämpligt förläggas till den befintliga yrkessärskolan och bedrivs av personalen där. Avslutningsvis understryks att en decentralisering av vuxenundervisningen för berörd målgrupp kan skapa förutsättningar att anpassa verksamheten, och då särskilt den kompetensgivande verksamheten, till de lokala förhållandena. Förhoppningsvis kan genom detta den önskvärda integreringen mellan olika vuxengrupper komma till stånd.

RFPB finner det naturligt att särsvux skall knytas till den reguljära vuxenundervisningen.

NBV tillstyrker ett kommunalt huvudmannaskap för särsvux. Svårigheten att i en del kommuner ha elevunderlag för en särsvuxundervisning kan lösas t. ex. genom internat i någon samordnande kommun. Här bör dock prövas möjligheten att där svårigheter föreligger uppdra åt studieförbund att svara för undervisningen.

SV finner det naturligt att särsvux utformas som en parallell till den kompetensinriktade vuxenutbildning som övriga vuxna har tillgång till inom ramen för den kommunala och statliga utbildningen för vuxna och att

särvux organisatoriskt knyts till denna. Vuxna som är psykiskt utvecklingsstörda måste behandlas och bemötas som övriga vuxna och få tillgång till reguljär vuxenutbildning på samma villkor som övriga. Dessutom skulle den erfarenhet som finns inom den kommunala och statliga utbildningen för vuxnas organisation komma särvux till del. Samtidigt måste de erfarenheter och kompetens som idag finns i särskolan utnyttjas. Genom att organisatoriskt knyta särvux till den övriga kommunala och statliga utbildningen för vuxna kan man skilja undervisningen från dagcentra. Det är viktigt att undervisningen jämföras med övrig undervisning i samhället. Förhoppningsvis når man även grupper som ej regelbundet besöker dagcentra.

Landstingskommunalt huvudmannaskap

Länsskolnämndens i Västerbottens län synpunkter bottenar i stor osäkerhet om det till synes rationella förslaget om knytning av särvux till kommunal och statlig vuxenutbildning ger en lösning som är till fördel för målgruppen. SÖ:s förslag passar antagligen de stora och resursstarka kommunerna. Om hänsyn också skall tas till de många "små" kommunerna med begränsade resurser och kompetens kan det ifrågasättas om inte ansvaret för särvux med dess speciella krav bör ligga i särskolan. Detta utesluter inte möjligheter till en decentraliserad verksamhet. Genom samverkan med kommunal och statlig utbildning kan enskilda eller grupper av särvuxstuderande beredas undervisning på hemorten – efter en individuell prövning av individens behov och förutsättningar. Denna prövning bör åvila särskolan.

Också särskolans resurser och kunskaper i övriga frågor som kan vara av betydelse för både studerande och kursanordnare, t. ex. läromedelsfrågan, talar enligt länsskolnämnden i Västerbottens län för en anknytning av särvux till särskolan. Med knytning av särvux till särskolan kan man också erhålla den samordning mellan länets kommuner som särvux förutsätter – på ett mera smidigt, elevcentrerat och effektivt sätt än om den uppgiften läggs på länsskolnämnden.

Länsskolnämnden påpekar särskilt att den i detta yttrande inte tar ställning i debatten om eventuell ändring av huvudmannaskapet för särskolan. Oavsett om kommun eller landsting är huvudman för särskolan bör särvux vara knuten till särskolan.

Västerbottens läns landstingskommun anser att särvux – åtminstone så länge som särskolan har landstingskommunalt huvudmannaskap – bör ingå som en del av särskolans organisation. Landstingen har stora kunskaper och erfarenheter av vuxenundervisning efter 17 års försöksverksamhet. Behovet av samordning av särvux mellan landets många små kommuner och de problem detta medför talar också för ett fortsatt landstingsansvar för särvux men med helt andra statliga insatser.

SACO/SR avstyrker förslaget att särvux inordnas under den kommunala och statliga utbildningen för vuxna. SACO/SR anser att särvux organisatoriskt bör knytas till särskolan. Inom komvux finns inte erfarenhet av eller kompetens i fråga om undervisning av psykiskt utvecklingsstörda. SA-

CO/SR anser denna kompetens viktigare för den aktuella målgruppen än erfarenhet av vuxenundervisning. I de fall primärkommuner har tagit ansvaret för särskolan bör det vara naturligt att dessa kommuner också tar ansvaret för särvox. För en knytning till särskolan talar även att det i huvudsak kommer att vara särskolans lärare som kommer att undervisa även i särvox. Vidare kommer undervisningen huvudsakligen att förläggas till dagcentra där relevant utrustning finns tillgänglig.

TCO påpekar att särvox innebär ett nytt uppdrag, oavsett var man förlägger det, och såväl primärkommunerna som landstingskommunerna är idag utbildningsanordnare och bör alltså ha möjlighet att fullfölja ett uppdrag att ansvara för ledningen av särvox. TCO anser att det väsentliga i diskussionen om huvudman bör vara de utvecklingsstördas behov, att de kan mötas av kompetens och till deras speciella behov anpassad studiegång. Därför bör en anknytning till särskolan ha stor betydelse för att tillvarata de samlade specialkunskaper som finns där idag. Det måste vara särskilt väsentligt att en hög kvalitet i undervisningen möter dem som har behov av en speciell pedagogik och metodik. Det är också viktigt att de som planerar särvox känner till de förhållanden som möter de utvecklingsstörda utanför skolsituationen, i boende och under fritid. Idag finns ingen sådan kompetens eller erfarenhet av psykiskt utvecklingsstördas undervisning i primärkommunerna. Särvox bör utgöra en regelrätt vuxenutbildning och knyts till särskolan samt också tillgodogöra sig kunskaper och erfarenheter från den kommunala och statliga utbildningen.

RFUB anser att SÖ:s förslag i stort sett är bra med undantag av att huvudmannaskapet bör följa huvudmannaskapet för särskolan. Skälet till det är främst den samlade kunskap om inläringssituationen för utvecklingsstörda som finns inom särskolan.

Särvox lärarna i Stockholms läns landsting finner förslaget att huvudmannaskapet för särvox skall åvila den kommunala vuxenutbildningen som oacceptabelt. De kräver att få tillhöra samma huvudman som särskolan. På många håll i Sverige finns en fungerande organisation för särvox med speciell pedagogik, metodik, med kännedom om miljö och resurser omkring de utvecklingsstörda vuxna. Nuvarande huvudman har alltså större möjlighet att ge en adekvat och anpassad vuxenutbildning. Låt därför särvox följa särskolan och överföras till kommunal huvudman när särskolan i övrigt förs över.

Kompetenskrav för lärare

SHR anser det självklart att man vid undervisningen inom särvox tar hänsyn till psykiskt utvecklingsstördas speciella behov. De särskilda kompetenskrav för lärare inom särvox som föreslagits är ett steg i rätt riktning.

Länsskolnämnden i Stockholms län anser det väsentligt att den pedagogiska kompetens som finns när det gäller utbildning av utvecklingsstörda kan komma den nya organisationen tillgodo. De särskilda kompetenskraven för lärare inom särvox som arbetsgruppen föreslagit bör vara en garanti för detta. Det är emellertid också angeläget att denna kompetens kan tillgodoses på skolledarnivå. En verksamhet som särvox kan naturligt-

vis inte tillföras den befintliga komvuxorganisationen utan att skollärares resurser tillförs både kvantitativt och kompetensmässigt.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län framhåller att undervisning av psykiskt utvecklingsstörda är ett kvalificerat arbete. Därför bör de angivna meriterna som anges i utredningen poängteras. Speciallärarutbildning skall vara ett grundläggande kompetenskrav. Därutöver bör starkt betonas vikten av vuxenpedagogisk fortbildning med inriktning på psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Det är betydelsefullt att lärarna har god kännedom om uppläggningsav den utbildning som eleven genomgått tidigare och har kunskap om inläringssituationen för psykiskt utvecklingsstörda och om övriga resurser i samhället som utvecklingsstörda kan vara beroende av. Talpedagog behövs för ett flertal elever med tilläggshandikapp.

Stockholms läns landstingskommun instämmer i att de studerandes utbildningsbehov skall vara vägledande vid val av lärarkategori. Under försöksperioden har resurserna varit så små att en lärare, oavsett utbildning, ofta fått undervisa elever på olika begåvningsnivåer och med olika tilläggshandikapp. Bäst är naturligtvis att man kan ge elever en lärare med rätt grund- och tilläggsutbildning. Dessutom kommer det att behövas lärare som är specialutbildade för invandrare samt hemspråklärare. Till målgruppen för särvox hör också de som drabbats av en hjärnskada efter 16 års ålder (nyhjärnskadegruppen). Till denna elevgrupp behövs särskilda speciallärare. Särvox lärare behöver först och främst ha lämplig speciallärarutbildning. Vuxenpedagogik som påbyggnad är önskvärd. I planerna för ny speciallärarutbildning finns en särskild gren rörande vuxna begåvningshandikappade som påbyggnad efter genomgången speciallärarutbildning. Detta bör eftersträvas som lämplig behörighet för lärare och skollära inom särvox.

För att tillförsäkra undervisningen i särvox en hög kvalitet, anser *TCO* att de studerandes utbildningsbehov skall vara vägledande vid val av lärarkategori. Erfarenhet av att undervisa utvecklingsstörda tillsammans med en adekvat speciallärarutbildning bör vara ett krav för undervisning inom särvox. Vuxenpedagogik med särskild inriktning på psykiskt utvecklingsstörda vuxna och metodik är väsentliga moment som skall ingå i särvox lärarnas fortbildning.

RFUB ser positivt på kompetenskraven på lärarna.

RFPB anför att barndomspsykotiska är en grupp med särskilda behov också inom särskolans kompetensområde. Detta gäller hela handikappgruppen men i särskilt hög grad de vuxna. Barndomspsykotiska har förutom sina inläringssvårigheter, stora svårigheter bl. a. vad gäller kontakt och kommunikation, vilket ställer speciella krav på såväl bemötande som metodik. En del av de lärare som i dag undervisar barn och ungdom inom handikappgruppen har skaffat sig "specialkompetens" genom en påbyggnadskurs av speciallärarutbildningen för lärare till barndomspsykotiska elever. *RFPB* betonar att denna kompetens krävs i minst lika hög grad för de lärare som undervisar vuxna barndomspsykotiska. Detta gäller också yrkessärskolans lärare som, enligt *RFPB*'s erfarenhet, ofta saknar kunskap om denna handikappgrupp. Dessutom understryks behovet av allmänna kunskaper om vuxenundervisning och att det är utbildningsbehovet

som skall vara vägledande vid val av lärarkategori och inte motsatsen, vilket då och då förekommer.

NBV har inget att invända mot utredningens förslag angående lärarkompetens och lärarutbildning. Vikten av kompletterande vuxenpedagogisk utbildning med inriktning på psykiskt utvecklingsstörda vill NBV understyrka. Fortbildningen är nödvändig både på kort och lång sikt.

Särvuxlärarna i Stockholms läns landsting vill ej ha en splittring av skolformerna. Deras förankring är sarskolan och de ställer krav på att särvuxlärarna bör ha speciallärarutbildning med mycket goda kunskaper om begåvningshandikapp och om vad det innebär att vara utvecklingsstörd vuxen. Det finns en samlad bred erfarenhet i Stockholms läns landsting och den bör ligga till grund för fortsatt verksamhet.

Lärarnas fortbildning

Älvsborgs läns landstingskommun anser att omsorgspersonal bör medverka i fortbildningsinsatser för all personal som skall ansvara för undervisningen.

RFPB frågar vad som menas med att fortbildningen i vuxenpedagogik skall tillgodoses inom ramen för den reguljära personalutvecklingen. Enskilda studiedagar kan inte anses fylla kraven på en sådan utbildning.

Verksamhetens omfattning (totalt antal timmar och deltagare)

Det finns enligt *Kommunförbundets* mening starka skäl att tro att antagandet att 7% för särvux av hela målgruppen är för lågt tilltaget i synnerhet om de positiva vinster som arbetsgruppen förespeglar går i uppfyllelse.

Västerbottens läns landstingskommun anser att den föreslagna begränsningen av deltagare i särvux från 11,8% (2 731 elever) till 7% (1 540 elever) är oacceptabel. Att man därtill i startskedet sänker andelen vuxenstuderande till 2,3% (506 elever) är stötande. Nuvarande andel vuxenstuderande 11,8% bör vara ett absolut minimum.

RFUB vill understryka att det torde vara fler utvecklingsstörda än de ca 1 540 som anges i förslaget, som har behov av vuxenundervisning. I den enkät som ligger till grund för rapporten uppskattar skolledarna behovet till över 5 000! *RFUB* förutsätter att särvux efterhand byggs ut så att det verkliga behovet kan täckas.

Timersättning

CSN anser att deltagare i särvux som har arbete på den öppna arbetsmarknaden och som förlorar arbetsinkomst när de deltar i utbildningen bör få timersättning. När det gäller andra deltagare som arbetar på institutioner eller i olika former av skyddat arbete, förutsätter *CSN* att de kan delta i utbildningen utan att åsamkas något inkomstbortfall. *CSN* tillstyrker alltså i princip *SÖ:s* förslag. Kostnaderna bör bestridas med skattemedel och inte – såsom för närvarande är fallet med den högre timersättningen vid grundvux – via medel som inflyter genom vuxenutbildningsavgiften.

RFV anför att vad beträffar den nuvarande utbildningsformen grundvux sker ingen handläggning avseende utbetalning hos försäkringskassorna. Den handläggning som sker är när försäkringskassan får anledning utreda dessa försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Enligt 3 kap. 5 § 2 AFL skall den sjukpenninggrundande inkomsten inte sänkas för försäkrad som genomgår grundvux och uppbär tinersättning för studierna. Om särsvux införs bör därför nämnda lagbestämmelse, i samband med att särsvux införs, utvidgas till att omfatta även studerande vid särsvux.

Syo

Socialstyrelsen framhäver vikten av att kompetenta studie- och yrkesvägledningsinsatser knyts till utbildningen för att främja utvecklingsstördas möjligheter att etablera sig i arbetslivet.

AMS anför att syofunktionen inom särsvux kommer att bli utomordentligt viktig och vill fästa uppmärksamheten på att konkurrensen om pryoplatser numera är stor. Man bör därför etablera ett nära samarbete med arbetsförmedlingen i god tid när flera elever samtidigt skall ut på pry.

TCO tillstyrker *SÖ:s* förslag att studie- och yrkesvägledningsresurser knyts till utbildningen.

Lokaler

Länsskolnämnden i Skaraborgs län anser att undervisningen i möjligaste mån bör ligga i anslutning till grundvux och inte inom dagcentret. Vid behov bör taxiresor till och från skolan erbjudas. Miljöombytet och att eleven får känna sig som studerande på "en riktig skola" bör göra att eleven får en positiv syn på inläringen.

Landstingsförbundet anser att för de kursdeltagare som inte kan delta i undervisning utanför omsorgsverksamheten t. ex. gravt utvecklingsstörda och de som även har andra handikapp, barndomspsykotiska eller hjärnskadade vuxna är det naturligt att lärare anlitas för undervisning t. ex. vid dagcenter, institution eller annan lämplig lokal med nödvändig utrustning.

Stockholms läns landstingskommun framhåller att det måste bedömas utifrån den studerandes behov var undervisningen lokalmässigt bör äga rum. Det bör inte anses vara fel att ha undervisning på ett dagcenter om den utvecklingsstörde och personalen ser det som den bästa lösningen. I andra fall kan lokaler på distriktskontor eller på en skola vara att föredra. Lokalfrågan bör lösas på ett flexibelt sätt.

RFPB finner det naturligt att särsvux skall ha lokaler i anslutning till annan vuxenundervisning, men då med de speciella arrangemang som erfordras för varje individ. *RFPB* vill dock klargöra att för vissa barndomspsykotiska måste undervisningen på grund av bl. a. deras svårigheter att växla mellan olika miljöer, lokalmässigt knyts till den dagliga verksamheten.

NBV framhåller att det i dag finns ett mycket litet urval av vuxenanpassade läromedel för psykiskt utvecklingsstörda vid sidan av studieförbundens produktion. Den senare är utarbetad med studiecirkelns arbetsmetod som grund. Dessa läromedel bör inte användas inom särvox, dels därför att de har en annan pedagogisk utgångspunkt än särvox, dels därför att dessa studiematerial redan skulle vara förbrukade för de studiecirklar som sårvox elever kan komma att söka sig till. I planeringen för sårvox måste också kostnader för läromedelsproduktion och metodutveckling inräknas.

Statsbidragsfrågor

Landstingsförbundet förordar att varje länsskolnämnd får en särskild pott med statsbidragstimmar och särskilda resursbidrag att fördela till huvudmän som anordnar sårvox. Finansieringen av verksamheten bör ske med statsbidrag som motsvarar det som landsting och kommuner behöver för motsvarande undervisning inom grundsårskola, träningsskola och yrkesårskola. Landstingsförbundet förordar här, liksom i andra sammanhang, ett enkelt och samlat bidragssystem för de olika skolformerna inom grundskolan, gymnasieskolan och komvox. Naturligtvis med tillägg för särskilda insatser för specialundervisning och särskild undervisning.

SACO/SR erinrar om att utredningen föreslår att ett schablon tillägg för bl. a. syo, studiehandledning och kurativa insatser skall beräknas på samma sätt som i komvox, dvs. med ett påslag av 15% av antalet undervisningstimmar. Enligt SACO/SR:s uppfattning är ett sådant schablon tillägg helt otillräckligt för denna målgrupp. Behovet av kurativa insatser och annan elevsocial verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda är betydligt större än för vanliga komvox elever. Man måste därför beräkna ett minst dubbelt så stort schablon tillägg för sårvox som för vanlig kursverksamhet.

Finansiering. Genomförande

Psykiskt utvecklingsstörda är utbildningsmässigt en eftersatt grupp. Även om direktiven ej medger nya ekonomiska åtaganden anser *socialstyrelsen* att det nu är angeläget med en kraftfull satsning. Försöksverksamheten med sårvox har under många år huvudsakligen fått kompensera att utvecklingsstörda inte haft tillgång till skolgång som andra barn och ungdomar. Det finns i detta perspektiv anledning att öka utbyggnadstakten för att i någon mån utjämna den skillnad som hittills förelegat och föreligger i förhållande till andra medborgares möjligheter inom den kommunala och statliga vuxenutbildningen.

Socialstyrelsen vill också återropa det förhållandet att en avsevärd tid förflutit sedan omsorgskommittén i sitt slutbetänkande föreslog att sårvox skulle anknytas till den kommunala vuxenutbildningen.

SIIR anser att ytterligare dröjsmål med utbyggnaden av sårvox ej kan accepteras. Många vuxna utvecklingsstörda har inte fått någon undervisning alls. Många psykiskt utvecklingsstörda behöver vuxenundervisning

minst lika bra som andra; det ligger i funktionshindrets natur. Det är hög tid att de nu efter 17 års försöksverksamhet får den rätt som tillkommer andra. En ökad och förbättrad vuxenundervisning för psykiskt utvecklingsstörda medför att de utvecklas och får en ökad självständighet. Härigenom minskar utvecklingsstördas omsorgsbehov och därmed samhällets kostnader.

RRV delar SÖ:s bedömning att arbetsgruppens analys av kostnads- och finansieringsfrågorna inte ger ett tillräckligt underlag för beslut. RRV finner däremot den av SÖ föreslagna beslutsgången olämplig, dvs. att staten först beslutar i princip och att SÖ sedan beräknar kostnaderna. RRV anser att statsmakternas beslut i frågan bör anstå till dess SÖ kan redovisa ett tillräckligt underlag även om de finansiella förutsättningarna. Bl. a. bör följande belysas ytterligare:

– Ekonomi: Av arbetsgruppens resonemang framgår att man tänker sig att delar av den undervisning som nu finns inom särvox i framtiden skall leva vidare inom omsorgens habiliteringsverksamhet. Såvitt RRV kan se betyder detta att arbetsgruppens förslag får kostnadskonsekvenser både inom särvox och inom omsorgen. Arbetsgruppen redovisar emellertid inga bedömningar av kostnadskonsekvenserna inom omsorgen och hur dessa fördelas på staten och huvudmännen. RRV anser att förslaget bör kostnadsberäknas både för särvox och för omsorgsverksamheten.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län anför att en successiv utbyggnad på en sexårsperiod torde vara rimlig för att ej återigen sänka kvalitetsambitionerna. Tydliga direktiv bör utgå hur resursramen skall utnyttjas vid en organisatorisk knytning till kommunal och statlig vuxenutbildning. Resurserna bör specialinriktas till de berörda verksamheterna. Länsskolnämnden anför att ett alternativ att lösa finansieringen kan vara att omsorgsstyrelsen köper utbildningen av komvux, dvs. där kompetensen finns.

Västerbottens läns landstingskommun anser att nuvarande statsbidrag 4,8 milj. kr. bör tiodubblas för att ge 11,8 %, dvs. nuvarande andel vuxenstudierande i särvox, vuxenutbildning med föreslagen kvalitetshöjning.

Vad gäller kostnader och finansiering av den föreslagna särvoxreformen anser Kommunförbundet det omöjligt att ta ställning till de förslag arbetsgruppen framlägger. Kommunförbundet saknar t. ex. en analys av de kostnader och den tid det skulle ta för primärkommunen att utveckla en erforderlig kompetens. De antaganden som ligger bakom den ekonomiska analysen är orealistiska. Förslaget skulle t. ex. innebära att vi under lång tid framöver kommer att återfinna målgruppen antingen i särskolan i landstingens regi, i särvox i kommunal regi eller utanför utbildningssystemet. Det finns starka skäl att anta att 7 % av hela målgruppen är för lågt tilltaget. Antagandet om gruppstorlek är inte heller tillräckligt underbyggt. En djupare analys av kostnaderna för en särvoxreform måste därför göras.

Utredningen föreslår ingen finansiering av förslaget. Detta är enligt SACO/SR:s uppfattning en allvarlig brist. Det är naturligtvis helt omöjligt att inordna särvox i den reguljära komvuxverksamheten utan att tillskjuta medel i motsvarande omfattning. SACO/SR:s förslag att särvox bör knytas till särskolan bör leda till att staten och landstingen delar på kostnaderna för denna verksamhet. SACO/SR anser att finansieringsfrågan bör utredas

ytterligare. Vidare behöver genomförandefrågorna bättre analyseras och belysas.

SACO/SR förordar fler undervisningstimmar och högre schablontillägg. I stället för en beräknad kostnad för särvux på 50 milj. kr. per år skulle man i stället få räkna med ca 85 milj. kr. per år.

LO anför att den föreslagna utbildningen inte bör genomföras på bekostnad av minskade anslag till t. ex. folkbildningsarbete som riktar sig till målgruppen.

HCK kräver att man vid ett genomförande av en permanent särvuxutbildning går ifrån nolldirektiven. Nu måste man, efter 16 års försöksverksamhet, satsa de resurser som behövs för en utbildning med god kvalitet och som når alla som har behov av och rätt till utbildningen. Pengar måste avsättas till uppsökande verksamhet. Det finns i vårt samhälle många som inte på annat sätt nås av information om rätt till vuxenutbildning.

När nu omsorgslagens personkrets för första gången ges samma rättigheter som andra vuxna människor i samhället, kan RFPB naturligtvis inte acceptera att utredningens förslag inte får leda till merkostnader. Ny verksamhet måste självklart få kosta pengar! RFPB menar dessutom, att man förutom att bygga upp verksamheter enligt SÖ:s principer och kostnadsförslag, också måste avsätta pengar för uppsökande verksamhet, riktad till de många vuxna som idag sitter isolerade utanför samhällets ordinarie utbud.

NBV ställer sig tveksamt till att principbeslut fattas innan kostnader och finansieringsmöjligheter blivit fullständigt belysta.

NBV finner utredningen oklar när det gäller kostnader och finansiering av särvux. För både handikapprörelsen och studieförbunden är det av stor vikt att inte några av de medel, som nu går till sådan verksamhet tas i anspråk. Särvux får inte inrättas på bekostnad av andra verksamheter för psykiskt utvecklingsstörda. Detta gäller såväl statliga som landstings- och kommunbidrag. En målbeskrivning för särvux måste åtföljas av en ekonomisk plan där inte bara driftkostnaderna utan även kostnader för lärarutbildning och produktion av läromedel beaktas. Ett sådant arbete bör göras i samråd med landsting, kommuner och studieförbund.

SV anser att det är viktigt att särvux tilldelas de medel som krävs för att genomföra förslaget om kvalitetshöjning.

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
1 Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118)	3
2 Lag om ändring i lagen (1986:159) om grundläggande svensk- undervisning för invandrare	12
3 Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)	13
4 Lag om ändring i taxeringslagen (1956:623)	15
5 Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	17
6 Lag om ändring i lagen (1987:1321) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	19
7 Lag om ändring i kungörelsen (1973:1125) om skatteavdrag från sjukpenning m. m.	21
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988 .	22
1 Inledning	22
2 Vissa avgränsningsfrågor	23
3 Allmän motivering	25
3.1 Inrättande av en kompetensinriktad vuxenutbildning för psy- kiskt utvecklingsstörda	25
3.2 Huvudmannaskap	26
3.3 Tillämpning av regelsystemet för kommunal utbildning för vuxna	27
3.4 Särskilda mål och målgrupper för särvux	28
3.5 Kostnadsfri undervisning	28
3.6 Information, rekrytering, intagning m. m.	29
3.7 Studietidens längd m. m.	30
3.8 Utbildningsprogrammet för särvux	31
3.9 Kursplaner och timplaner	33
3.10 Betygsfrågor	34
3.11 Undervisningens organisation	34
3.12 Timersättning m. m.	35
3.13 Lärare	36
3.14 Skolledningsresurser och undervisningsresurser	36
3.15 Statsbidragsfrågor	37
3.16 Ikraftträdande	38
3.17 Omfattningen av särvux budgetåret 1988/89	39
3.18 Kostnader budgetåret 1988/89	39
4 Upprättade lagförslag	40
5 Specialmotivering	40
6 Hemställan	45
7 Beslut	46
Bilaga 1 Sammanfattning av skolöverstyrelsens utredning angående vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda –särvux ..	47
Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över skolöverstyrelsens utredning angående vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda –sär- vux	56

